

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Natálie Paurová

Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech

České Budějovice v kontextu stranických muzeí

The Museum of the Workers' Revolutionary Movement of South

Bohemia České Budějovice in the Context of Workers' Museums

Praha 2024

Vedoucí práce: prof. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Michalovi Stehlíkovi, PhD. za vedení, cenné rady, připomínky, směřování a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Zároveň chci tímto vyjádřit poděkování směrem k mé rodině a přátelům, za jejich podporu a kritiku. V neposlední řadě také patří dík pracovníkům Státního oblastního archivu v Třeboni a pobožce v Českých Budějovicích za jejich ochotu a laskavý přístup.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Ve Veselí nad Lužnicí dne 18. 5. 2024

Natálie Paurová

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech (MDRH) v Českých Budějovicích, které vzniklo z podnětu setkání předválečných komunistů a představitelů výborů a zaniklo v důsledku změn společensko-politické situace v roce 1989. Práce zkoumá Muzeum v kontextu kulturní politiky Komunistické strany Československa (KSČ) a socialistického muzejnictví, s důrazem na vývoj stranických muzeí v Československu a jejich funkce v režimu. V práci pracuji s pojmem paměť a jejími různými podoby, včetně politiky paměti v socialistickém Československu. Práce tak přispívá k pochopení fungování muzeí v totalitním režimu a jejich role v ideologické propagandě a konstruování paměti.

Klíčová slova

MDRH, stranické muzeum, socialistické muzejnictví, politika paměti

Abstract

The bachelor thesis focuses on the Museum of the Workers' Revolutionary Movement of South Bohemia (MDRH) in České Budějovice, which was founded on the initiative of a meeting of pre-war communists and representatives of committees and disappeared as a result of changes in the socio-political situation in 1989. The thesis examines the Museum in the context of the cultural policy of the Communist Party of Czechoslovakia (CPC) and socialist museology, with an emphasis on the development of party museums in Czechoslovakia and their functions under the regime. In this thesis I work with the concept of memory and its various forms, including the politics of memory in socialist Czechoslovakia. The thesis thus contributes to an understanding of the functioning of museums in the totalitarian regime and their role in ideological propaganda and the construction of memory.

Key words

MDRH, party museum, socialist museology, memory policy

Obsah

1	ÚVOD	7
2	NÁROD KULTUŘE, KULTURA LIDU: KULTURNÍ POLITIKA KSČ A SOCIALISTICKÉ MUZEJNICTVÍ.....	10
2.1	TERMÍN KULTURNÍ POLITIKA.....	10
2.2	KULTURNĚ POLITICKÝ PROGRAM KSČ A ZNOVUOBNOVENÍ ČINNOSTI MUZEÍ (1945-1948).....	11
2.3	BUDOVÁNÍ SOCIALISMU A MUZEUM NÁSTROJEM KULTURNÍ POLITIKY (1948-1960).....	13
2.4	60. LÉTA – NA CESTĚ K POKUSU O REFORMU (1960-1968)	20
2.5	NORMALIZACE, UTVRZENÍ A ROZPAD STÁTNÍHO SOCIALISMU (1969-1989)	24
3	STRANICKÁ MUZEA.....	30
3.1	VZNIK STRANICKÝCH MUZEÍ	31
3.2	ZMĚNY PO ROCE 1956.....	33
3.3	ZMĚNY PO ROCE 1968.....	35
4	POLITIKA PAMĚTI.....	37
4.1	KOLEKTIVNÍ PAMĚŤ, MÍSTA PAMĚTI, KULTURNÍ PAMĚŤ	37
4.2	POLITIKA PAMĚTI.....	40
5	MUZEUM DĚLNICKÉHO REVOLUČNÍHO Hnutí JIŽNÍCH ČECH V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH.....	44
5.1	SITUACE NA JIHU ČECH	44
5.2	VZNIK, VÝSTAVBA.....	44
5.3	EXPOZICE.....	52
5.4	STATUT MUZEA.....	57
5.5	ČINNOST MUZEA OD OTEVŘENÍ PO ZÁNİK.....	60
6	ZÁVĚŘ.....	67
7	ZDROJE.....	71
7.1	ARCHIVNÍ MATERIÁLY	71
7.2	DOBOVÁ PERIODIKA.....	71
7.3	DOBOVÉ PUBLIKACE	71
7.4	DOBOVÉ DOKUMENTY.....	72
7.5	POUŽITÁ LITERATURA.....	72
7.6	ZÁVĚREČNÉ PRÁCE	74
8	PŘÍLOHY.....	75

1 Úvod

Předmětem mé práce je Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích (dále MDRH), které se zapsalo do historie jako jediné specializované muzeum na jihu Čech. Jeho prvenství spočívalo i v tom, že získalo novou muzejní budovu, která pro tento účel byla postavena. Dnes budova slouží Jihočeské vědecké knihovně a jediné, co připomíná historii místa, je velký balvan umístěný vedle nově přistavěné knihovny, jenž za doby fungování v sobě nesl symboliku Země – celého světa – internacionalismu. Žádnou jinou zmínku o Muzeu dělnického revolučního hnutí okolo budovy nenajdete, a tak si návštěvník města při pohledu na budovu nikdy neuvědomí, že tu kdysi sídlilo muzeum, jehož úkolem bylo přibližovat dějiny dělnického hnutí jižních Čech a reagovat na politicko-sociální situaci doby.

Sama pocházím z jižních Čech a v Českých Budějovicích jsem studovala gymnázium. Pravidelně jsem okolo nebo do budovy Jihočeské vědecké knihovny chodila a neměla jsem ponětí, že zde sídlila jiná instituce mimo knihovnu. Až během pátrání po fondech uložené v archivu v Třeboni jsem našla fond MDRH v Českých Budějovicích a kombinace regionálního charakteru, zájmu o muzejnictví a neexistence odborné literatury (mimo krátkých zmínek) mě vedly k tomu, abych se Muzeu věnovala ve své bakalářské práci.

O existenci stranických muzeí V. I. Lenina a Klementa Gottwalda v Praze je v povědomí lidí známo, zatímco MDRH je jaksi zapomenuto. Proto se v této práci snažím nastínit vznik, vývoj a zánik Muzea. Snažím se odpovědět na následující otázky: Proč byly vybrány zrovna České Budějovice jako místo pro muzeum dělnického hnutí, ačkoliv tato oblast nikdy nebyla průmyslově vyspělá a vyznačovala se spíše zemědělstvím? K čemu stranická muzea, respektive MDRH sloužilo? Podíleli se Jihočeši nějakým způsobem na Muzeu? Jak vypadala činnost Muzea po jejím otevření až po zánik? Na tyto otázky nelze odpovědět, pokud muzeum nezasadíme do kontextu kulturní politiky KSČ a socialistického muzejnictví, stranických muzeí a paměti. Tomu odpovídá i struktura práce.

V první kapitole se zabývám kulturní politikou Komunistické strany Československa (KSČ) a socialistickým muzejnictvím. KSČ usilovala v rámci kulturní politiky o to, aby se kultura stala součástí při formování socialistického člověka, potažmo společnosti.

Usilovala i o to, aby dělnická třída pronikala do chodu kultury a byla jejím tvůrcem. Nezabývám se jen obdobím normalizace, během ní sledované muzeum působilo, ale obdobím bezprostředně po skončení druhé světové války až do pádu komunistického režimu. Snažím se zde nastínit, jak se proměňovala kulturní politika, o co se snažila, co bylo jejím cílem. Tuto oblast spojuji se socialistickým muzejnictvím, tedy, jak se proměňovala role muzeí, jejich podoba a jak stát či ministerstvo kultury (potažmo Ústřední muzeologický kabinet) zasahovalo do chodu muzejních institucí prostřednictvím zákonů, zásad a směrnic. Nejvíce jsem čerpala z dobových publikací, které se přímo kulturou nebo kulturní politikou v socialistickém Československu zabývaly. Jelikož jsou prodchnuty ideologií, bylo zde potřeba zaujmout kritický postoj. Dále jsem čerpala i z odborných publikací o kulturní politice, které se ale zabývají dobou od roku 1945 až do roku 1956, o pozdějším období žádná ucelenější práce neexistuje. K ilustrování také používám dobové dokumenty (Sjezd národní kultury, Akční program a jiné) či periodika (Rudé právo, Svobodné noviny). Co se týče oblasti socialistického muzejnictví, zde ještě neproběhl žádný rozsáhlejší novodobý výzkum, který by tuto problematiku komplexně pojmul, tudíž jedinou možností bylo čerpat z knihy Jiřího Špěta¹, předního muzeologa (1928-2012), který se socialistickým muzejnictvím zabýval, dodávám, že jen do roku 1985. Společně s periodikem Muzejní a vlastivědné práce, v níž jsem nacházela dílčí příspěvky, jsem se snažila o rekonstrukci socialistického muzejnictví.

Druhá kapitola je určena stranickým muzeím, konkrétněji Muzeu V. I. Lenina a Muzeu Klementa Gottwalda. Nastiňuji jejich začátky a vývoj během politických změn až po zánik. Tato kapitola má za cíl přiblížit, k čemu stranická muzea sloužila, jaký měla význam ve společnosti a co prezentovala. Jsou názornými ukázkami toho, co se dělo i v MDRH jižních Čech. Můžeme tímto sledovat paralely dokumentace a prezentace dějin dělnického hnutí, proměny v důsledku společenských a politických změn, tematiku expozic, a nakonec zánik. V této kapitole se hlavním zdrojem stal výstup projektu Muzeum dělnického hnutí ve 21. století „Sbírky & politika“, která si nekladla za cíl komplexně popsat dějiny stranických muzeí, ale spíše řeší, jak v dnešní době využívat sbírky stranických muzeí při prezentaci kulturního dědictví nebo při výuce. Dále podnětnou knihou byla kniha Vítězslava Sommera „Angažované dějepisectví“,

¹ ŠPĚT Jiří, Formování a rozvoj socialistického muzejnictví (1945-1985), Praha 1988

kteřá se stručně a krátce zabývá stranickými muzei. Dále jsem čerpala z průvodců po muzeu či k publikací vydaných k výročí a také z časopisu Muzejní a vlastivědné práce.

Třetí kapitolu jsem vyhradila pojmu paměť. Ta hraje důležitou roli, jelikož muzea představovala důležitou paměťovou instituci. Instituci, která paměť může překroutit podle obrazu svého, prezentovat nadiktovaný příběh, kterému mají občané uvěřit a dále šířit a uvědomit si, že komunistická strana hraje vedoucí úlohu v dějinách. Okolo této skutečnosti se pak odvíjely expozice ve stranických muzeích. Snažím se zasadit stranická muzea do kontextu pojmů kolektivní paměť, místa paměti, kulturní paměť a politika paměti, abych muzea uvedla do paměťového rámce. Kapitola pak názorně představuje, jak muzea byla využívána režimem. Čerpala jsem z děl autorů výše popsaných pojmů – Pierre Nora a jeho pojem místa paměti², Jan Assmann a kulturní paměti³, Maurice Halbwachs a kolektivní paměť.⁴ Co se týče politiky paměti, zde jsem vycházela z knihy Paměť a trauma pohledem humanitních věd, jenž je souborem textů směrů a podstatných autorů o výzkumu paměti. Zde jsem využívala část knihy o politice paměti, z níž jsem čerpala z textů A. Assmannové a A. Langenohla.

Poslední kapitola je již věnována Muzeu dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích. Mapuje vznik a výstavbu muzea, podobu a vytváření stálé expozice věnující se dějinám dělnického hnutí, dále se věnuje slavnostnímu otevření a činnosti muzea po otevření až po zánik. Zde jsem již uplatnila archivní výzkum vycházející z fondu MDRH České Budějovice náležející pod Státní okresní archiv v Třeboni uložený v pobočce v Českých Budějovicích. Spolu s tím jsem krátce vycházela i z fondu Jihočeského krajského národního výboru, kde jsem se věnovala oblasti muzejnictví v kraji. Mimo to jsem vycházela z publikace vydané u příležitosti otevření Muzea, v nichž jsou jednotlivé příspěvky vztahující se k muzeu nebo obecně dějinám dělnického hnutí v jižních Čechách.

² NORA Pierre, Mezi paměti a historií: problematika míst. Cahiers du CEFRES. N° 10, Antologie francouzských společenských věd: Město (ed. Françoise Mayer, Alban Bensa, Václav Hubinger). Dostupné online na: https://www.cefres.cz/IMG/pdf/nora_1996_mezi_pameti_historii.pdf

³ ASSMANN Jan, Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku, Praha 2001

⁴ HALBWACHS Maurice, Kolektivní paměť, Praha 2009

2 Národ kultuře, kultura lidu: Kulturní politika KSČ a socialistické muzejnictví

2.1 Termín kulturní politika

Kulturní politika KSČ byla nedílnou součástí našeho sledovaného období. Než se jí začneme zabývat, považuji za důležité ji krátce charakterizovat. Stále v akademickém prostředí není ustanoven jednotný význam termínu kulturní politika. Přikláním se k definici českého historika Jiřího Knapíka, který termín chápe jako „*soubor politických zásahů do fungování kulturních institucí, vytváření podmínek pro umělecky tvůrčí činnost, i chování společnosti, odpovídající charakteru určitého politického systému.*“⁵ Cílem kulturní politiky bylo vytyčit vztahy a cíle v kulturní oblasti a často se přizpůsobovala a měnila vzhledem k politické situaci. V období 1948-1989 byla utvářena podle marxisticko-leninských zásad a opírala se o principy stranickosti, ideovosti, lidovosti, demokratizace kultury a socialistického realismu. Komunistická strana Československa se snažila směřovat kulturu a umění tak, aby obě oblasti plnily významnou roli v boji dělnické třídy a pracujícího lidu za socialismus a samozřejmě při formování nové socialistické společnosti.⁶ KSČ považovala výchovu nového člověka za jeden z nejvíce stěžejných úkolů v rámci socialistické výstavby. Usilovala i to, aby kultura pronikla do chodu každodenního života a aby pracující, zejména z dělnické třídy, přebírali roli hlavních tvůrčitelů a hybatelů kultury.⁷ Oblast kulturní problematiky stala se často v programu na schůzích i na sjezdech, protože strana rozuměla rozvoji socialistické kultury jako nedílné součásti boje za nový společenský řád. Protože přeci „*socialistická společnost potřebuje lidi všestranně připravené, odborně vzdělané, kulturně vyspělé, politicky uvědomělé, plně oddané socialismu.*“⁸

⁵ Jiří KNAPÍK, *V zajetí moci. Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006, str. 7-8.

⁶ Karel BERÁNEK, *Uskutečňování závěrů XV. sjezdu KSČ v oblasti rozvoje kultury a umění v Praze: zpráva předsednictva MV KSČ přednesená na plenárním zasedání MV KSČ 3. března 1977 Karlem Beránkem*, Praha 1978, str. 5.

⁷ František STOKLASA, *Komplexní rozvoj kultury jako zákonitost výstavby rozvinutého socialismu*, Praha 1979, str. 5-6.

⁸ J. KNAPÍK, *V zajetí moci*, str. 62.

2.2 Kulturně politický program KSČ a znovuožnovení činnosti muzeí (1945-1948)

Košický vládní program vyhlášený 5. dubna 1945 se stal politickým programem první poválečné vlády. Úkoly stanovené v kulturní politice najdeme v XV. článku vládního programu. Ten pojednává o tom, že šestiletá okupace naší země způsobila nejen hmotné škody, ale také škody na úrovni morálky a intelektu. Zavřít německé a maďarské školy, odstranit fašistické učebnice, obnovit činnost českých škol, knihoven a divadel a další – to byly předepsané úlohy vedoucí k obnovení poměru před německou okupací. Článek ale také zmiňuje ideologickou revizi kulturního programu, s čímž se pojila demokratizace, zesílení slovanské orientace v kulturní politice a zintenzivnění vztahu k Sovětskému svazu, což je vyjádřeno v následující formulaci: „...bude z našich učebnic odstraněno vše, co tam bylo antisovětského, mládež bude i náležitě poučována o SSSR. Ruský jazyk bude proto v novém učebním plánu z cizích jazyků na prvním místě. A bude postaráno i o to, aby naše mládež nabyla potřebných vědomostí o vzniku, zřízení, vývoji, ekonomii a kultuře SSSR.“⁹ V poválečném Československu se kulturní politika ujala důležité pozice a komunisté, kteří drželi v moci významná ministerstva, spatřili v naplnění cílů kulturní politiky příležitost, jak podnítit obyvatelstvo k činnosti a k jejich podpoře.

Jedním z cílů komunistické kulturní politiky bylo přesvědčit národ, že jejich politika je spojena s národními dějinami a že komunistické ideály jsou konečným bodem. Kvůli tomuto tvrzení byla zdůrazňována důležitost národních zvyklostí, fenomén husitství, slovanství a vzory obrození. Využitím nacionalistických tendencí obyvatelstva nezbývalo ostatním nekomunistickým stranám moc možností k vytvoření odlišného politického a ideologického programu.¹⁰ Všechny politické strany se spojily a vytvořily sdružení s názvem Národní fronta. Ta zastávala pozici se silnou politickou mocí a stala se politickým základem obnoveného státu. Řídila linii státní politiky, rozhodovala o zásadních a klíčových politických otázkách. Komunistická strana získala v rámci tohoto seskupení vedoucí pozici a viděla v něm prostředek, jak dosáhnout mocenského monopolu. Pro ostatní strany systém Národní fronty představoval místo na vytváření kompromisů a politických dohod, ale také cestu, jak udržet komunisty „na uzdě“,

⁹ Košický vládní program, str. 19, dostupné online na <https://www.nacr.cz/wp-content/uploads/2021/04/labrynt-1945-Kosicky-vladni-program.pdf>.

¹⁰ Alexej KUSÁK, *Kultura a politika v Československu 1945-1956*, Praha 1998, str. 143-163.

protože systém povoloval jen určitý počet stran.¹¹ Významnou událostí, jež měla nastolit budoucí směr kulturní politiky KSČ, byl VIII. sjezd, který se konal ve dnech 28.-31.3. 1946. Základem ideologie kulturně politického programu strany se stala tzv. idea nového Československa, která měla vyústit způsobem využití myšlenkových proudů jako vlastenectví, slovanství, přátelství se SSSR. Mezi poválečná opatření v kulturní sféře řadíme znárodnění filmu a divadelnictví, zrušení podílů akcií v československém rozhlasu, převedení osvětové činnosti do jurisdikce národních výborů aj. Už tyto zásahy můžeme považovat za určité základní prvky socialistické kulturní revoluce.¹²

Po skončení druhé světové války se muzea musela vypořádat s válečnými škodami a se správou pohraničních muzeí, která byla po dobu války v německé sekci, mnohé sbírky byly poškozeny v důsledku stěhování a následném uchovávání ve špatných podmínkách a samotná muzea se potýkala s poškozeným zázemím a nedostatkem financí. Po válce existovalo přes 400 muzeí různého typu a jen 40 % z nich bylo řízeno a financováno správními orgány, zbylá procenta muzeí byla řízena spolky. Nebyl k dispozici muzejní zákon, muzejní pracovníci dostávali za svou práci zaplacení jen ve velkých muzeích, ostatní pracovníci byli z řad dobrovolníků muzejních spolků. Muzea se potýkala s nedostatkem prostoru, což mělo za následek minimální výstavní činnost, ale i tak bychom našli výjimky.¹³ Například už během let 1945 a 1946 docházelo k vytváření nových stálých expozic v oblasti historie, etnografie a dějin umění, které v některých případech představovaly příslušné regiony nebo docházelo k vystavování uměleckých děl, a dokonce bychom se setkaly s expozicemi, které se zabývaly poměrně nedávnými událostmi, a to druhou světovou válkou a nacistickou okupací.¹⁴ Poválečná muzejní síť nebyla organizovaná, činnost bývala svěřována dobrovolníkům bez muzeologického vzdělání, ale i tak se mohla pyšnit rozsáhlými sbírkovými fondy. Muzejní archeolog Josef Skutil chápal muzeum jako místo k poznání vlasti a jako pojítka mezi vědou a životem, považoval jej za významného kulturního činitele, jehož účelem je sloužit všem národním vrstvám. Jednou napsal ve svém příspěvku do

¹¹ Karel KAPLAN, *Československo v letech 1945-1948*, Praha 1991, str. 31-33.

¹² Miloslav KOVÁŘ, *Rozvoj kultury v Československu v letech socialistické výstavby*, Praha 1978, str. 13-14.

¹³ Jiří ŠPĚT, *Formování kulturně politického programu českých muzeí v letech 1945-1954*. Díl I, Muzejní a vlastivědná práce, roč. 17, 2/1979, s. 92-93.

¹⁴ Zdeněk JIRÁSEK – Irena KORBELÁŘOVÁ – Rudolf ŽÁČEK, *České muzejnictví pod vlivem politických změn po roce 1945* in *Muzea v procesu transformace*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. str. 35.

Svobodných novin, že „každé muzeum je obrazem své doby,“¹⁵ s čímž souhlasím, jelikož muzea byla od samotných počátků podřizována politickým a národním zájmům. Košický vládní program otázku muzeí neprojednával, až Budovatelský program z července 1946 zmiňuje vybudování technického muzejnictví a výstavnictví, které by mělo napomoci vývoji technického vzdělání. Následně program požaduje zestátnění a znovuvybudování Národního muzea a zřízení Národní galerie.¹⁶ Znárodnění celého muzejního systému a splnění výše zmíněných požadavků bylo pak dílem vlády, jež nastoupila v důsledku Vítězného února. Muzea se stala nedílnou součástí kulturní politiky KSČ a právě podoba, kterou uplatňovala, se mohla plně prosadit až po převzetí moci komunistů v únoru 1948. Vítězství komunistů pak definitivně ukázalo prosovětskou orientaci československé kultury a otevřelo cestu pro výstavbu a budování socialismu a socialistické kulturní revoluce, a i prosazení sovětského vlivu do sféry muzejnictví.¹⁷

2.3 Budování socialismu a muzeum nástrojem kulturní politiky (1948-1960)

V důsledku únorového převratu v roce 1948 převzala Komunistická strana Československa kontrolu nad politickým, hospodářským a kulturním vývojem. Na vyzvu Klementa Gottwalda v projevu dne 21. 2. 1948 na Staroměstském náměstí vznikaly Akční výbory, které měly prosazovat zájmy komunistů v regionech, obcích, závodech a dalších institucích. Nejvyšším orgánem byl Ústřední akční výbor Národní fronty, kde bychom také našli představitele kulturní sféry. Komunistický režim díky těmto výborům kontroloval chod kulturních institucí a prováděl čistky, aby se zbavil odpůrců a nepohodlných členů strany, zejména v řadách spisovatelů, novinářů, divadelníků a jiných příslušníků kultury. Snížení počtu uměleckých spolků, organizací a podniků odstraněním nebo sloučením, bylo také činem akčních výborů. Nelze ani opominout zrušení některých periodik vyjímáním vydavatelských povolení. K ovládnutí celé kulturní sféry nemohly akční výbory samy stačit, a tak k pomoci přispěchalo nově vzniklé ministerstvo informací v čele s Václavem Kopeckým, a také stranický aparát. Na ministerstvo informací Kopecký povolal do funkcí řadu

¹⁵ Josef SKUTIL, *Sociální a kulturní poslání musea*. Svobodné noviny, 9. 9. 1945, str. 3.

¹⁶ *Programové prohlášení vlády*, 8.7.1946, str. 16. Dostupné online na <https://vlada.gov.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/klement-gottwald-1/ppv-1946-1948-gottwald1.pdf>.

¹⁷ Miloslav KOVÁŘ, *Únor 1948 a rozvoj kultury v Československu*, Praha 1988, str. 16-18.

významných představitelů kultury, jako například Vítězslava Nezvala do filmového odboru, Ivan Olbracht dostal za úkol řídit publikační odbor apod. Ministerstvo školství, věd a umění (původně ministerstvo školství a osvěty) řízené Zdeňkem Nejedlým zasahovalo a dohlíželo skrze odbory či rady na činnost České filharmonie, Národní galerie a vyznačovalo krajským galeriím ideovou koncepci, dále dohlíželo na ochranu památek, péči o archivy, muzea, přírody a jiné.¹⁸

Období po Vítězném únoru až do roku 1953 se v oblasti muzejnictví vyznačuje snahou přebudovat strukturu muzeí a dát jim socialistickou strukturu na bázi marxismu. Muzea se stávají jedním z nástrojů kulturní politiky KSČ, jenž se podílejí na ideově-politickém vzdělávání.¹⁹ *„Teprve Vítězný únor, který otevřel brány revolučním přeměnám všech oblastí života společnosti, znamenal přelomný mezník i v oblasti muzejnictví, jehož základní poslání začíná být nově chápáno jako nedílné součásti socialistické kultury a jako faktoru, zpřístupňujícího kulturní poklady a pokrokové tradice minulosti a tím organicky včleněného do procesu výchovy socialistického člověka.“*²⁰ Otázka muzeí a galerií byla součástí i prvního Sjezdu národní kultury. Ten se konal ve dnech 10.-11. dubna roku 1948 v Lucerně, v Rudém právu oznámen velkým nápisem: *„Položili jsme pevné základy k mohutnému rozvoji národní kultury“*,²¹ a byl režimem považován za značný předěl v následujícím vývoji československé kultury. V projevech zaznělo, že muzea budou kulturně formovat a vychovávat socialistického člověka pomocí stálých expozic a výstav a z jejich sálů se stanou vzdělávací ústavy národa. Aby se toto mohlo podařit, musely být položeny základní podmínky, do kterých patřilo vydání muzejního zákona, znárodnění muzeí a vznik muzejní sítě v regionech, obstarání potřebného vybavení ve formě depozitářů, dílen, laboratoří a jiných, a nakonec poskytnutí jasného sbírkotvorného plánu muzea.²² Jiří Müller, jakožto archeolog, etnograf a muzejník, který působil v Náprstkově muzeu, ve svém projevu zdůraznil, že aby muzea plnila lidovýchovné poslání, musí jejich stálé expozice srozumitelně podávat poučení prostřednictvím vhodně použité metody v oblasti

¹⁸ J. KNAPÍK, *V zajetí moci*, str. 19-25.

¹⁹ Jiří ŠPĚT, *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví (1945-1985)*, Praha 1988, str. 43.

²⁰ Jiří ŠPĚT, *Formování kulturně politického programu českých muzeí v letech 1945-1954*, Díl I, Muzejní a vlastivědná práce, roč. 17, 2/1979, s. 93.

²¹ Rudé právo, 11. 4. 1948, roč. 28, č. 86, str. 1.

²² Jiří ŠPĚT, *Formování kulturně politického programu českých muzeí v letech 1945-1954*, Díl I, Muzejní a vlastivědná práce, roč. 17, 2/1979, str. 94.

vizuálu a i pedagogiky.²³ Výstavy se měly věnovat aktuálním tématům a problémům, měla se zpřísnit péče o sbírkové fondy a zlepšit úroveň sbírkotvorné činnosti. Došlo i k nastínění požadavku na zřízení Státní rady pro umění a Státní rady pro vědu, Národní galerie a jiných uměleckých muzeí, a i plány na částečnou reorganizaci Akademie věd. Rezoluce končí následující větou, a to, že „*vůdčí směrnici veškeré kulturní práce u nás musí být široká kulturní ofensiva, aby kulturní tvorba se stala majetkem všech pracujících lidí, majetkem celého národa.*“²⁴ Charakteristickým heslem pro tuto éru se stal nápis, jenž visel v čele sálu Lucerny a zněl následovně: „*Národ kultury, kultura národu.*“²⁵

Strana v té době již pracovala na plánech socialistické přestavby a společenského rozvoje, které byly oficiálně přijaty jako hlavní směrnice pro budování socialismu v Československu v leninském duchu během IX. sjezdu KSČ v roce 1949. Zde byla vyhlášena leninská zásada, že „*kultura se musí stát majetkem lidu, nejširších mas pracujících a svými hodnotami všestranně obohacovat jejich život.*“²⁶ Tento program reprezentoval celistvou, zaměřenou koncepci socialistického kulturního vývoje a výchovy socialistického člověka.²⁷ Mezi rysy socialistické kulturní revoluce patřilo zpřístupnění vzdělání a rovnoprávný přístup ke vzdělání v rámci sjednocení školní soustavy, dále skutečnost, že dělnická třída a pracující se skrze národní výbory podílejí na řízení kulturního rozvoje a můžou se účastnit v odborových a mládežnických hnutích.

Cílem kulturní revoluce bylo především vytvoření nové socialistické kultury, do které rovněž spadala umělecká tvorba a přijetí jediného povoleného směru nazývaného socialistický realismus, jenž se stal nejvíce příznačným bodem v této etapě kulturní politiky.²⁸ „*Díla vytvořená v duchu stalinského socialistického realismu ve většině nesou znamení vědomě napodobovaného vzoru bez vlastního uměleckého vkladu a pozoruhodnější realizace jsou spíše výjimkou.*“²⁹ Důsledkem toho bylo velké množství děl, která se ničím signifikantním od sebe neodlišovala, ale pouze plnila cíl odstranění

²³ Sjezd národní kultury 1948, sbírka dokumentů. Kouřil, M. 1. vyd. Praha: Orbis, 1948, str. 288-290.

²⁴ Tamtéž, str. 260.

²⁵ Rudé právo, 11. 4. 1948, roč. 28, č. 86, str. 1.

²⁶ M. Kovář, *Rozvoj kultury v Československu v letech socialistické*, str. 20.

²⁷ Tamtéž, str. 19.

²⁸ J. KNAPÍK, *V zajištění moci*, str. 40.

²⁹ Tereza PETIŠKOVÁ, *Československý socialistický realismus 1948-1958*, Praha 2002, str. 10.

hranice mezi životem a uměním. Například hojně využívaný obraz dělníka jako hrdiny třídního zápasu a tvůrce vyspělého průmyslu a ženy zaujímající rovnoprávnou pozici soudružky.³⁰ Součástí kulturní revoluce byla samozřejmě i věda, která byla soustředěna jak na univerzitách, tak i na v roce 1952 nově založené, respektive sloučené instituci s názvem Československá akademie věd. Ve funkci prvního prezidenta stanul politik a vědec Zdeněk Nejedlý.³¹ Je nutné si uvědomit, že československá kulturní politika se z velké ba celé části inspirovala v SSSR, kde byla kulturní politika řízena nejen Stalinem, ale i hlavním tvůrcem ideologie a kulturní politiky Andrejem Alexandrovičem Ždanovem. To nám jasně demonstruje heslo „*Sovětský svaz – náš vzor!*“³² Dalším důležitým rysem první fáze výstavby socialismu bylo vybudování systému kulturních zařízení. Do toho vztahujeme vznik rozsáhlé divadelní sítě, státních kin, nakladatelských a vydavatelských zařízení, vytváření hudebních a tanečních souborů, postupné vznikání státních galerií, začlenění televize a rozhlasu do běžného života obyvatel, domy osvěty a jimi pořádané besedy a jiné vzdělávací akce, postupné rozšiřování kroužků a souborů, lidových knihoven, ochrana památkové péče a nakonec, pro mou práci důležitý faktor, a to rozvoj muzejnictví.³³

Období mezi lety 1948-1953 je charakteristické zestátněním muzeí a přebíráním národními výbory a také hledáním ideového programu. Již v roce 1949 došlo ke znárodnění Národního muzea v Praze, Moravského muzea v Brně a Slezského muzea v Opavě, o rok později Židovského muzea a Národního technického muzea. Průběh zestátnění muzeí jak větších, tak i menších, umožnilo přijetí zákona o zřízení krajů a zrušení zemského dělení. Zákony o krajích a o zrušení spolků včetně muzejních spolků (1951), napomohly k rychlejšímu přebírání muzeí pod sekci státu. Rokem 1953 skončil proces zestátnění, a tak byly vytvořeny podmínky pro jednotnou muzejní síť.³⁴ Svaz českých muzeí v této době ještě stále fungoval jako orgán, který měl napomáhat v oblasti odbornosti a poradenství v otázkách muzejnictví. Jeho prvním vydaným ideovým program se stala *Všeobecná směrnice pro reorganizaci vlastivědných muzeí* (1949), která v sobě skýtala doporučení, jak pracovat se sbírkami, jak vybrat vhodnou

³⁰ T. PETIŠKOVÁ, *Československý socialistický realismus 1948-1958*, str. 7.

³¹ M. Kovář, *Rozvoj kultury v Československu v letech socialistické výstavby*, str. 83-84.

³² Jan RATAJ – Přemysl HOUDA, *Československo v proměnách komunistického režimu*, Praha 2010, str. 81.

³³ M. KOVÁŘ, *Únor 1948 a rozvoj kultury v Československu*, str. 24-29

³⁴ Pavel DOUŠA, *Organizace českého muzejnictví 1945 -1989*. Autoreferát dizertační práce (Ph.D.), Slezská univerzita v Opavě, Filosoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, Opava 2005, str. 2

budovu pro muzeum a jak ho rozčlenit, jak vystavovat a samozřejmě ukazovala na nutnost pořádat krátkodobé výstavy s regionálními předměty a podílet se na výchovné činnosti v podobě přednášek či seminářů. Směrnice „*se nemohly v etapě, kdy se formuloval obecný program a úkoly socialistické kulturní politiky, stát východiskem pro nové pojetí muzejní práce jako práce politické.*“³⁵ Dalším programem vydaným Svazem českých muzeí se stal *Rámcový program výstavních sbírek vlastivědných muzeí* (1950), který ačkoliv neřešil širší obecnější otázky, už představil určité kroky, jak koncipovat přírodovědné a historické expozice v rámci stanoviska odbornosti a ideovosti.³⁶

K hledání nového pojetí muzejní činnosti měla napomocť Správa muzeí při ministerstvu kultury. Ta zpracovala koncepci budoucího směřování československé muzejní sítě s názvem *Téze o perspektivním rozvoji muzeí*. Zhodnotila dosavadní stav a vypracovala podrobnější plán pro druhou pětiletku, ale jednalo se o první muzejní pětiletku (1956-1960) a i pro třetí a čtvrtou (1960-1980). Plány počítaly s rozšířením kulturně-výchovné činnosti formou přednášek, zájmových kroužků a dobrovolnické práce. Vlastivědná muzea měla za úkol sbírat předměty a dokumenty týkající se dělnického hnutí od vzniku přes vývoj, a i samozřejmě výstavby socialismu a využít je k vytváření nových expozic. Již se mluvilo o konkrétnější podobě muzejní sítě, která měla vypadat následovně – v každém kraji bude krajské muzeum jakožto obraz kraje, které mělo fungovat jako poradní a metodické místo pro okresní muzea (ta mají být v každém okrese buď samostatně nebo s pobočkami) a co se týče specializovaných muzeí, tak zde očekávali budování sítě a tematicky zaměřených expozic. Plán dbal i na vzdělání muzejních pracovníků z oblasti odbornosti i politiky i s využitím Kabinetu muzejní a vlastivědné práce. V následujících pětiletkách mělo dojít k úplnému dotvoření muzejní sítě sloučením některých muzeích do čtyř celků, zlepšení kvality expozic (ve všech muzeích měla být expozice výstavby socialismu do roku 1965) a i prostorových možností získáním více budov a k zakládání nových krajských muzeích, které by získali zbrusu nové budovy k tomu účelu postavené. První muzejní pětiletka pak byla vyhlášena na sjezdu Svazu v září 1955 v Praze.³⁷ Aby vytyčené cíle dosáhly úspěchu, bylo potřeba vytvořit metodické centrum, které do roku 1955 představoval Svaz českých muzeí. Ten po celou dobu svého působení zastával významnou roli

³⁵ J. ŠPÉT, *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví*, str. 55.

³⁶ Tamtéž, str. 53-58.

³⁷ Tamtéž, str. 102-108.

v konstituování, organizaci a činnosti muzeí. Mnohdy se stal jediným podporovatelem muzea v oblasti financí, sbírkotvorné činnosti a dodávání personálu. Spolkový systém ale zdržoval snadnější převedení muzeí pod sekci státu, a tak vydáním spolkového zákona (1951) pomalu ztrácel vliv. Muzea byla přebírána národními výbory a Svaz byl považován za pozůstatek z minulosti, který nebyl schopen plnit nově vytyčené úlohy. K prvnímu říjnu roku 1955 bylo zřízeno samostatné pracoviště při Národním muzeu, které dostalo název Kabinet muzejní a vlastivědné práce. Ten pak od roku 1974 nesl jméno Ústřední muzeologický kabinet.³⁸ Úkolem pracoviště bylo hledat odpovědi na otázky z hlediska teorie nebo praxe, vytvořit metodické pokyny, pomůcky, předlohu, jak mají být sestavovány muzejní expozice, obstarávat školení pro muzejní pracovníky, učinit přípravu pro podobu učebních textů, být spojnicí mezi ostatními muzei a zprostředkovávat případné spolupráce mezi sebou a další.³⁹ Svaz českých muzeí byl rozpuštěn na posledním zasedání v červnu roku 1960 a tím se *„přetrhla poslední spojnice s někdejší spolkovou minulostí – pro dokončení socialistické přestavby oboru se otevíraly nové perspektivy.“*⁴⁰

Budování sítě muzeí pokračovalo, ale nemělo legislativní oporu, která by definovala postavení muzeí. Sice už před Únorem 1948 byl vypracován návrh, ten ale nemohl být po mocenském převratu přijat kvůli tomu, že v návrhu muzejního zákona nebyla vytyčena společenská úloha muzeí, která představovala muzea jako nástroj kulturní politiky a nebral v potaz důležité ideové a kulturněpolitické poslání muzeí. Proto vznikla potřeba vypracování nového muzejního zákona. Osnova byla navrhována na základě tvrzení, že muzejnictví musí mít pevné postavení v rámci socialistické kultury a má za úkol zpřístupnit kulturní hodnoty. Ústřední muzea se měla stát vzory pro ostatní, krajská hlavními středisky v krajích a okresní vlastivědná získají nejnižší pozici. Přepřacování Rámcového programu pak získalo detailnější podobu ve vydání příručky s názvem *„Muzea slouží lidu“* (1953), která už obsahovala ideologický charakter a poskytovala znalosti o pojetí a poslání socialistického muzejnictví.⁴¹ K vypracování konečného znění zákona o muzeích a galeriích došlo 25. července 1959. *„Účelem tohoto zákona je zajistit, aby sbírky muzeí a galerií byly zachovány a doplňovány, řádně spravovány, aby jich bylo účelně využíváno a aby byly*

³⁸ Jiří ŠPĚT, *Ve vývoji společnosti a národní kultury*, Praha 1979, str. 200.

³⁹ J. ŠPĚT, *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví*, str. 111-112.

⁴⁰ Tamtéž, str. 149.

⁴¹ Tamtéž, str. 88-94.

*zpřístupněny lidu k poučení, obohacení jeho estetického citění a podněcování k tvořivé práci pro socialistickou společnost.*⁴² Konečně byla právně ustanovena definice, postavení a poslání muzeí a galerií. Muzejní síť zákon rozdělil na muzea ústřední, krajská a okresní, popřípadě i na místní a jejich povahu buď na vlastivědnou anebo specializovanou a vytyčil jejich činnost. Dále se zákon zabýval způsobem řízení muzeí a galerií, kdy přední postavení připadlo Národnímu muzeu a Národnímu technickému muzeu v Praze, jež spadaly pod působnost Ministerstva školství a kultury, které mělo na starost jejich organizaci, úlohy a působnost a muzea krajská, okresní nebo místní měla být řízena výkonnými orgány národních výborů. Pracovníci se měli vykázat politickou a odbornou kvalifikací a dále se podílet na organizování dobrovolných skupin, které měly pomáhat s hladkým chodem institucí.⁴³ Zákon neplatil pro Slovensko, pouze pro české kraje a pozbyl splatnost až v roce 2000 nahrazením zákonem o sbírkách muzejní povahy.

Po odsouzení kultu osobnosti Stalina na XX. sjezdu KSSS Nikitou Chruščovem u nás proběhla celostátní konference KSC (červen 1956), na níž proběhlo schválení vypracované druhé pětiletky a také došlo k uzavření debat ohledně výsledků XX. sjezdu. Během roku 1956 pak vedení přijalo několik opatření, která měla zabránit reakčním silám využít kritiky kultu osobnosti k prosazení svých zájmů. „Projevy ztráty víry v uskutečnitelnost ideálů socialismu i tendence k oportunistu a revizionismu v postojích určitých skupin lidí na poli kultury začaly ovlivňovat jak úsilí o nová díla, tak i politický a ideologický život.“⁴⁴ Proto se v následujících letech vedení zaměřilo na upevnění ideového pojetí na bázi marxismu-leninismu v oblasti kultury. Na konferenci Svazu českých muzeí v Teplicích roku 1957 bylo přijato usnesení o zásadách muzejní práce, kde se účastníci shodli na tom, že muzea svou činností napomáhají výstavbě socialismu a vytvoření socialistického člověka a ideovým základem stále zůstává vědecký světový názor.⁴⁵ Sjezd socialistické kultury (1959) řešil problémy v kulturní politice a vrátil se k projednávání cílů kulturní revoluce a jednalo se o jakýsi pokus, jaké místo zaujmout proti vzrůstajícím negativním tendencím.

⁴² Sbírka zákonů Republiky československé, částka 22, vydáno dne 25.7.1959, str. 174.

⁴³ Tamtéž, str. 175-177.

⁴⁴ Václav BRABEC, *Budování socialistického Československa*, Praha 1986, str. 67.

⁴⁵ Sborník materiálů z pracovní konference Svazu českých muzeí v Teplicích 7.-12. července 1957. Ústí n. Labem 1958, str. 25.

2.4 60. léta – Na cestě k pokusu o reformu (1960-1968)

*"Každý podle svých schopností,
každému podle jeho potřeb!"*

- zásada komunismu – ústava z roku 1960

Vyhlášením a přijetím nové ústavy roku 1960 se název republiky změnil na Československou socialistickou republiku, což mělo potvrdit vítězství socialismu. Ústava zmiňuje dovršení socialistické výstavby a přechod k budování socialistické společnosti a nabrání potřebné síly pro přechod ke komunismu.⁴⁶ V 60. letech se ozývala kritika autoritářského režimu a policejního zřízení socialismu podle sovětského modelu a zároveň docházelo k jistému uvolňování v kultuře, ideologii a politice. To vytvořilo prostředí pro vznik vnitřní opozice v rámci strany a umožnilo udržení rozmanitých názorů mezi jejími členy. Poúnorový exil si uvědomil, že nemá moc a prostředky zasahovat do dění, a tak se stáhl do ústraní, a jediný, kdo mohl něco změnit, byla sama strana a její členové, jak stávající, tak i nově příchozí (např. syn Rudolfa Slánského navzdory vykonstruovaného procesu s jeho otcem vstoupil do strany).⁴⁷ Období mezi lety 1963 až 1967 se vyznačuje spory mezi lidmi pracující v kultuře a vedením strany, v otázce, jak se postavit k interpretaci leninské politiky a jak ji uvést do praxe. Kulturní pracovníci chtěli tvořit bez cenzury a mít dohled sami nad sebou, ale strana tyto požadavky odmítala, protože nechtěla dopustit ztráty vlivu a dohledu nad socialistickou kulturou.⁴⁸

V 60. letech v oblasti muzejnictví došlo k přerodu charakteru její činnosti. Upustilo se od činnosti cílené pouze na praxi (a podceňování teorie) a přistoupilo se k zvědečtění v rámci vědecké práce, kulturně výchovné činnosti, lepší péče o sbírky a jiné. Ačkoliv muzea již měla právní zakotvení a byla právoplatným členem kulturních zařízení, stále muzea a jejich pracovníci nedostali zásady či pokyny, které by realizovaly vytyčené zásady. První takovou koncepcí byl dokument „Za další rozvoj československého muzejnictví“ vydaný Ministerstvem školství a kultury (1960), jenž uváděl, kam muzea mají směřovat. Dále označil, že stále expozice a výstavy hrají základní a důležitou roli

⁴⁶ 100/1960 Sb., Ústavní zákon ze dne 11. července 1960, Ústava Československé socialistické republiky. Dostupné na https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html.

⁴⁷ J. RATAJ – P. HOUDA, *Československo v proměnách komunistického režimu*, str. 179-182.

⁴⁸ J. MERVART, *Kultura v karanténě*, str. 15.

kulturně výchovné práce, a proto se mají odstranit expozice, který neplní potřeby, neobsahují ideové otázky a neobohacují návštěvníky. Stále se kladl důraz na vytváření expozic či výstav, které by dokumentovaly současnost zahrnující výstavbu socialismu, přeměny vesnic, propagaci družstev apod.⁴⁹ Dokument obsahoval jak ideově-politický charakter, tak i vyznačil, jak postupovat ve vystavování, prezentaci a další, a také „pochtivě usiloval o to, aby v souladu s linií státní kulturní politiky stanovil i muzeím v nových podmínkách nástupu k dovršení socialismu jejich poslání i přesné a konkrétní cíle.“⁵⁰ Dokument měl být vyhlášen před XII. sjezdem KSČ, ale kvůli nesrovnalostem nebyl přijat. Další návrh byl přijat v roce 1964 pod názvem *Zásady dalšího rozvoje československého muzejnictví*, který už vycházel z důkladného šetření stavu muzeí. Na rozdíl od ostatních vytvořených koncepcí, tyto zásady už získaly ekonomickou podporu a jejich pojetí bylo v souladu s politickou linií strany. Zásady měly být vyhlášeny ve třech termínech, a to v roce 1966, 1968, 1970, ale nedošlo k tomu.⁵¹

Během XIII. sjezdu KSČ (1966) bylo přijato několik opatření, která měla za úkol rozvíjet socialistickou společnost, obnovit prosperitu národního hospodářství a kultury. Přijaté směrnice sehrály důležitou roli i v oblasti muzejnictví za účelem zvýšení úrovně muzeí jakožto nástroje pro výchovu obyvatel. Vybudování z větších muzeí odborných pracovišť zaměřených na vědeckou činnost a vymezení muzejní sítě mělo poskytnout lepší způsob řízení muzeí v oblastech politiky, odbornosti, vědy i ekonomiky. Směrnice obsahovala i oblast financí a hospodaření, nutnost zajištění vysokoškolského studia muzeologie na katedrách univerzit za účelem zefektivnění práce. Ke zvýšení úrovně muzeí bylo potřeba využívat moderní technologie, kooperovat s vědeckými institucemi a pracovišti, také zajišťovat spolupráce se zeměmi východního bloku i s organizacemi ICOMu.⁵² Důležitým krokem bylo i založení prvního muzeologického vysokoškolského studia na katedře muzeologie na UJEP v Brně a o 4 roky později pak i na FF UK při Národním muzeu. Brněnská projednávala více teoretické otázky, zatímco pražská se orientovala spíše na praxi.⁵³

⁴⁹ J. ŠPĚT, *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví*, str. 155-158.

⁵⁰ Tamtéž, str. 165.

⁵¹ Tamtéž, str. 168, 185.

⁵² Václav VLČEK, *Za další rozvoj československého muzejnictví*, *Muzejní a vlastivědná práce*, roč. 4, č.3, rok 1966, str. 129-131.

⁵³ J. ŠPĚT, *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, str. 211.

Již před XIII. sjezdem KSC se vyskytly úvahy, že by kultura neměla být podřízena politice strany, ale měla by mít určitou autonomii. Následná rezoluce k sjezdu a její argumentace na toto tvrzení zní, že „*historie přináší dost důkazů, že vývoj politiky a umění nerozlučně souvisí, i když je tento vztah často velmi složitý. [...] Nemá však nikdy smysl samo o sobě. Umělec tvoří vždy konkrétní díla pro konkrétní společenskou potřebu.*“⁵⁴ Celkově se rezoluce zabývala charakteristikou stavu v kultuře a umění a nezastávala názor, že by kultura měla být autonomní.⁵⁵ I v literatuře se objevil požadavek na autonomii a možnost tvoření bez cenzury. S těmito požadavky pak představitelé Svazu československých spisovatelů v roce 1967 na IV. sjezdu, který ukázal, jak chatrnou pozici má strana uvnitř kruhu intelektuálů a že již samotní tvůrci chtěli tvořit ve svobodném duchu, nikoliv aby jejich tvorba podporovala politiku KSC.⁵⁶

Kritika jak z reformního, tak i z konzervativního křídla komunistů zaměřená na osobu Antonína Novotného zapříčinila jeho postupný pád. Spory mezi Novotným a reformními komunisty se začaly přiostrňovat a během Novotného nepřítomnosti, který navštívil Moskvu při příležitosti oslav 50. výročí revoluce, Dubček a ostatní kritici Novotného režimu získávali širší podporu. V prosinci se pak konalo nepřetržité zasedání předsednictva ÚV KSC, kde zazněla kritika vůči Novotnému a také kritika sloučení funkce prezidenta a generálního tajemníka. Antonín Novotný nakonec odstoupil z funkce generálního tajemníka a byl nahrazen Alexanderem Dubčekem, který byl přijatelný jak pro ně, tak i pro Moskvu. Funkci prezidenta si Novotný uchoval.⁵⁷ Nástupem Dubčeka začalo v Československu reformní období nazývané „pražské jaro“. V tisku se začaly objevovat texty o československé samostatné cestě k socialismu, demokratizaci, ekonomické reformě, rehabilitaci obětí 50. let a také o nutnosti řešení česko-slovenských vztahů. Důležitým aspektem, aby se kultura mohla nezávisle rozvíjet, a tak kvalitativně posouvat, bylo uvolnění cenzury v únoru a o dva měsíce později její úplné zrušení.⁵⁸ Během reformního procesu došlo ale i k přehodnocení vedoucí úlohy dělnické třídy, kterou nahradila podle komunistických

⁵⁴ Rezoluce XIII. sjezdu KSC k naléhavým otázkám dalšího rozvoje socialistické kultury. Praha 1967, str. 25-26.

⁵⁵ Miloslav BRŮŽEK, *Kultura v revolučních přeměnách společnosti 1945-1976*, Praha 1978, str. 76.

⁵⁶ Jan RYCHLÍK, *Československo v období socialismu 1945-1989*, Praha 2020, str. 185-187.

⁵⁷ Tamtéž, str. 192-194.

⁵⁸ Jindřich DEJMEK a kol., *Československo. Dějiny státu*, Praha 2018, str. 602-610.

intelektuálů „komunistická humanitní a technická inteligence a studentstvo.“⁵⁹ Týmy vědeckých pracovníků tak podle této teze měly předávat návrhy, nikoliv politici. V dubnu byl přijat tzv. Akční program, který garantoval novou generální linii KSČ a jednu stať zaměřil i na vědu, vzdělanost a kulturu. Co se týče oblasti vědy, tak Akční program garantoval její autonomní postavení, žádnou cenzuru ve vědeckých diskuzích, dílech, časopisech a také to, že věda nebude podléhat oficiálním směrnicím a intervencím ze strany režimu, jak to bylo doposud. Vzdělanost v programu byla považována za podmínku, aby rozvoj socialistické společnosti nabyl vyšší úrovně, tudíž program slibuje několik dílčích reforem ve školství, jak v nižším, tak i ve vyšším. I kultura a umělecká tvorba měla být podle programu vytrhnuta z područí cenzury a kulturním pracovníkům poskytnuta autonomie v oboru jejich působení, a i rovnoprávné postavení národních kultur i národních institucí, jak českých, tak slovenských. Postavení a činnost muzeí a galerií Akční program vůbec neprojednával.⁶⁰

Během pražského jara se muzejním pracovníkům otevřel nový pohled na muzejní činnost skrze získávání zkušeností ze západních zemí a možnost prezentovat kulturní dědictví bez ideologie. Kvůli těmto zkušenostem sílily představy o autonomii muzejnictví a založení nového sdružení muzejníků, které by bylo nezávislé. Tyto myšlenky pak byly prezentovány na celostátní konferenci muzejníků v Praze (leden 1968) a poté i při oslavách založení Moravského muzea v Brně.⁶¹ S ohledem na celostátní konferenci muzejních pracovníků z února a na tyto slavnostní akce, se v diskuzích muzejníků opakovaně objevovala potřeba na vytvoření svazu muzejních pracovníků, který by „po linii stavovské pomáhal řešit základní a koncepční úkoly našeho muzejnictví i muzejních pracovníků, a stal se uznávaným partnerem příslušných ústředních orgánů.“⁶² Poté během slavnostních akcí proběhlo zasedání, kde byl zvolen přípravný výbor, který měl za úkol již propracovat stanovy a dosáhnout schválení a přípravy sjezdu. V červnu pak došlo k přijetí stanov v Brně i ke zvolení výboru Svazu a v říjnu se měla konat konference muzejních pracovníků, ale po invazi

⁵⁹ J. RATAJ – P. HOUDA, *Československo v proměnách komunistického režimu*, str. 188.

⁶⁰ Akční program KSČ, 5.4.1968, dostupné online na <http://www.csds.cz/cs/g6/4717-DS.html>.

⁶¹ Tomáš KRÖMER – Dana URBÁŠKOVÁ – Miloš ZAPLETAL, *Dějiny českého muzejnictví, Distanční text*, Opava 2018, str. 167.

⁶² Václav PUBAL, *Jubilejní rok československého muzejnictví*, Muzejní a vlastivědná práce, rok 1968, č.1, str. 3.

vojsk Varšavské smlouvy v srpnu odpadlo její svolání, stanovy tak nemohly být přijaty a Svaz se tak nestal rovnocenným partnerem ministerstva kultury a jiných orgánů.⁶³

Vstupem vojsk na území Československa nastal konec reformního období a následoval čas normalizace, ve kterém se vládnoucí garnitura snažila vrátit věci zpět do „normálu“. Normalizační režim odsoudil druhou polovinu 60. let a označil ji za dobu kulturního úpadku, v níž umělci šířili nesocialistické trendy. *„Komunistickému vedení vadilo cosi zásadnějšího – naprostá ztráta dohledu nad uměleckou tvorbu, rozvolnění kultury nad uměleckými svazy; obecněji řečeno zničení vedoucí úlohy KSC v kulturní oblasti.“*⁶⁴

2.5 Normalizace, utvrzení a rozpad státního socialismu (1969-1989)

*„Rozvinutý socialismus není zvláštní fázi komunistické formace, nýbrž součástí, obdobím socialistické fáze. [...] Kritéria rozvinuté socialistické společnosti mají komplexní charakter, odrážejí vyspělost celého společenského systému, vyspělost materiálně technické základny, ekonomických vztahů, sociální struktury, politické organizace, duchovní a ideologické sféry. [...] Svým neustálým optimálním a harmonickým rozvojem postupně přeroste v komunistickou společnost.“*⁶⁵

- Heslo „rozvinutá socialistická společnost“ ze Slovníku vědeckého komunismu

Na přelomu 60. a během 70. let a v první polovině 80. let se setkáváme s vládou v čele s Gustavem Husákem, která se snažila překonat dopady krizového vývoje z konce 60. let a navázat na vývoj socialistické kultury a společnosti. Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSC, jenž bylo schváleno plenárním zasedáním v prosinci 1970, mělo za úkol poskytnout analýzu a hodnocení vývoje během reformního procesu. Skončila první vlna prověrek a tento dokument byl brán jako prostředek, jak interpretovat události roku 1968. V období normalizace se ústředním prvkem stal koncept „rozvinutého socialismu“, jenž *„spočíval na představě vědecky řízeného a dokonale pracujícího soukolí, jehož fungování je kontrolováno centrálními*

⁶³ Pavel DOUŠA. *Organizace českého muzejnictví 1945-1989*. Opava, 2005. Disertační práce. Slezská univerzita v Opavě. Filozoficko-přírodovědecká fakulta, str. 162.

⁶⁴ J. RATAJ – P. HOUDA, *Československo v proměnách komunistického režimu*, str. 424.

⁶⁵ Aleksej Matvejevič RUMJANCEV, ed., *Slovník vědeckého komunismu*, Praha 1978, str. 214-216.

*institucemi.*⁶⁶ Stát tedy zřídil vědecké a odborné ústavy, aby přebral vedení a zajistil hladký chod společnosti. Nová etapa výstavby socialismu byla koncipována na XIV. sjezdu strany, další vývoj stanoven na XV. sjezdu a přizpůsobení výstavby k 80. letům rozvinul XVI. sjezd.⁶⁷ Bylo nutné znovu obnovit vedoucí úlohu komunistické strany a její řídicí funkce v rozvoji kultury a znovu začít praktikovat leninské principy socialistické kultury a její politiky. Tedy vše, od čeho bylo upuštěno v krizových letech. Gustav Husák představil své pojetí koncepce konsolidace skládající se z odmítnutí stalinských represí a stagnace éry za Novotného, důrazu na vlastenectví a uznání národnostních, tedy zvláště slovenských specifičností, a nakonec z upozornění, aby se vývoj zase nestočil k narušení výstavby socialismu.⁶⁸

Skutečností, že v uměleckých svazech stále působili ti, co organizovali tzv. obrodný proces, bylo narušeno konsolidační úsilí v kultuře. Proto bylo zapotřebí odsunout tyto osobnosti z vedoucích a členských pozic uměleckých svazů. Na setkání z iniciativy ministra kultury se sešlo 57 významných českých umělců, kteří přijali stanovisko a dali najevo svůj negativní postoj proti vedení uměleckých svazů. Stát začal vydávat opatření, která měla urychlit odchod reformně orientovaných vedoucích ze svazů. Mezi ně patřil převod svazů do sekce ministerstva kultury a převzetí i uměleckých fondů. Na celonárodní konferenci o kultuře v prosinci 1969 byl přijat konsolidační plán Ministerstva kultury ČSR jako základ státní kulturní politiky. Ti, co se účastnili, přijali „Provolání všem pracovníkům v kultuře a umění“, čímž se přihlásili k politické linii strany, která se stavěla proti pravici a protisovětským tendencím a kritizovala pražské jaro. V lednu následujícího roku se pak konaly konference i v krajích Československa, kde mělo dojít k odmítnutí ideově chybných stanovisek a nesprávné politické tendence projevující se během pražského jara. Pořádané konference pak měly napomoci k lepšímu průběhu konsolidačního procesu v kultuře.⁶⁹ Celonárodní konference měla ukázat, že významní umělci zastávají kladný postoj vůči nové politice, a že pokud nebudou spolupracovat a plnit jejich podmínky, nebudou zastoupeny v následující kulturní politice.⁷⁰ Setkání umělců s Gustavem Husákem a dalšími významnými

⁶⁶ P. KOLÁČ – M. PULLMAN, *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*, str. 79.

⁶⁷ M. KOVÁŘ, *Únor 1948 a rozvoj kultury v Československu*, str. 35.

⁶⁸ P. KOVÁŘ – M. PULLMAN, *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*, str. 75.

⁶⁹ Miloslav BRŮŽ, *Ve znamení avantgardy, ohlas zápasů KSČ v kultuře našich národů 1918-1988*, Praha 1989, str. 286-291.

⁷⁰ J. MERVART, *Kultura v karanténě*, str. 51.

představiteli strany a potažmo státu se vyznačovalo tím, že šlo o první setkání takového druhu od vpádu vojsk varšavské smlouvy. Ve svém projevu Husák řekl, že státu jde o vznik podmínek „*pro klidnou tvořivou práci všech, kteří prokazují dobrou vůli překonat nedostatky minulého období a jsou ochotni podpořit konsolidační proces.*“⁷¹ Zda měla konference a kampaň okolo ní nějaké reálné dopady na obyvatelstvo nelze obecně říct.

V polovině roku 1969 ministerstvo kultury projednávalo nový návrh koncepce českého muzejnictví, kterému ale chybělo stanovení ideově politické linie a tím zaměření expozic a výstav, náznak, že muzea jsou stále důležitým prostředkem socialistické kulturní politiky a také vypadla úloha dokumentovat novodobé dějiny. Jelikož chybějící plány nebyly v souladu s konsolidačním plánem, koncepce nebyla přijata.⁷² V muzeích během období konsolidace docházelo k upozadování úloh poslání, kdy sice muzea plnila úkoly v oblasti ideově-politické a výchovně-vzdělávací, ale zanedbávala péči o sbírky. V rámci konsolidace docházelo k propouštění muzejníků a nahrazování mnohdy i těmi, kteří neměli žádné odborné vzdělání ani kvalifikaci, ale byli oddaní režimu a ochotně vykonávali zadání KSČ. Muzea prošla zhodnocením expozic zaměřené na tematiku po roce 1918 jako například třídní boj, dělnické hnutí, osvobození, úspěchy budování společnosti a jiné. Poznatky mimo jiné byly využity k sepsání *Zásad rozvoje českého muzejnictví*, jejichž schválení proběhlo na konci roku 1972. Ty vycházely ze XIV. sjezdu KSČ, který považoval znovuoobnovení marxismu-leninismu za prostředek, jak překonat důsledky krizového vývoje nejen v oblasti kultury.⁷³ Za přední úkol muzeí z hlediska političnosti a odbornosti byly považovány úkoly v dokumentaci a prezentaci současnosti. Muzea podle Zásad měla být vymaněna z uzavřenosti a být zase zapojena do politických záměrů, dále byla zdůrazněna nutnost spolupráce s galeriemi, státní památkovou péčí i ochranou přírody a také významná úloha národních výborů.⁷⁴ Zásady tedy určovaly zaměření činnosti muzeí a galerií a určovaly další kroky v muzejnictví. Podle Zásad se muzea „*musí podílet na úsilí celé naší socialistické společnosti vrátit lidem víru v socialistické hodnoty*“.⁷⁵ Vyhlášení proběhlo v lednu 1973 v Plzni na schůzi pracovníků v muzeích a galeriích a zastupitelů

⁷¹ J. MERVART, *Kultura v karanténě*, str. 58.

⁷² J. ŠPÉT, *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví*, str.223-225.

⁷³ M. BRŮŽEK, *Kultura v revolučních přeměnách společnosti*, str. 96.

⁷⁴ P. DOUŠA, *Organizace českého muzejnictví*, str. 199.

⁷⁵ J. ŠPÉT, *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví*, str. 241.

národních výborů pod heslem *Za rozvoj socialistického muzejnictví v duchu zásad XIV. sjezdu KSČ. „Vydání Zásad uzavřelo další etapu vývoje českého muzejnictví, etapu hledání přístupů k jeho socialistickému pojetí.“*⁷⁶ V 70. letech pak docházelo k realizování a adaptování Zásad.

V rámci XV. sjezdu KSČ (1976) se změnilo obsahové zaměření v expozicích v důsledku rozvinutí programu výstavby rozvinuté socialistické společnosti, který se snažil definovat možnosti, jak dále rozvíjet kulturu v této nové etapě. Projevilo se to ve vytváření expozic zabývajících se dokumentací současnosti (výstavby socialismu), v řešení otázkách, jak efektivně řídit muzea i galerie a konečně dobudovat jednotnou síť muzeí. Ačkoliv Zásady byly využívány, dospěly do bodu, kdy muselo dojít k jejich novelizaci. Ta se projednávala na celonárodním aktivu v Praze při 160. výročí vzniku Národního muzea (1978) a vyšlé připomínky a podněty byly zaslány Ministerstvu kultury, jež pak zpracovaný materiál předložilo ke schválení, k čemuž došlo v prosinci 1979 a dokument nesl název *Směry a výhledy dalšího rozvoje muzeí a galerií ČSR.*⁷⁷ Prezentace současnosti (nejnovější dějiny, výstavba socialismu) byla nejdůležitější politickou úlohou muzeí a měla být vytvářena na základě pokynů. Dále Směry a výhledy zpracovávaly úlohy v oblastech využití a ochrany sbírek, řízení muzeí, kulturně-výchovné činnosti, vědecko-výzkumné aktivity, metodiky, spolupráce s jinými institucemi, kádrového zabezpečení a vzdělání personálu, ekonomiky a plánování.⁷⁸ Dokument stanovil hlavní a dlouhodobý směr státní politiky v oblasti muzejnictví. Jelikož všechny vytyčené úkoly nebylo možné najednou provést, ustanovily se plány zabývající se jednotlivými pětiletkami a nesly jméno *Hlavní směry a úkoly v oblasti muzejnictví.* Jejich rozpracování, schválení a vyhodnocení pak probíhalo na celostátních aktivech.⁷⁹

Úloha vytvořit jednotnou síť muzeí a galerií, která se vyskytovala v programech již po únoru 1948, byla v roce 1981 konečně vyřešena vydáním *Zásad budování jednotné sítě muzeí, galerií a specializovaných expozic.* Jednotnou síť tvořila ústředně řízená

⁷⁶ J. ŠPĚT, *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví*, str. 251.

⁷⁷ Tamtéž, str. 258-264.

⁷⁸ Muzejní a vlastivědná práce, rok 1980, roč. 18, č.3, str. 129-136.

⁷⁹ Mgr. Otakar Kirsch, Ph.D., *Mezi teorií, praxí a ideologií. K vývoji speciálních muzeologií v českých zemích v letech 1948–1989.* Brno 2020. Habilitační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, str.

organizace (ministerstvem kultury nebo jinými či organizacemi), muzea a galerie vedena Národními výbory, podniková muzea a specializované expozice (součástí i ty, které byly vytvořeny kvůli zpřístupnění památek). Sice se tím dosavadní soustava řízení neproměnila, ale pomohla k lepšímu začlenění a koordinaci menších muzeí.⁸⁰ *Zásady profilace, oborového zaměření a specializace muzeí ČSR*, jak již vypovídá název, rozdělily muzea do tří tematických sfér – muzea vlastivědná, vlastivědná se specializací a specializovaná. Díky tomu muzea získala představu, jaké expozice připravovat a jakým směrem vyvíjet sbírkotvornou činnost. Tahle Zásada měla zabránit tomu, aby v muzeích nedocházelo k duplikování expozic ve vícero muzeích. Do oblasti dokumentace a prezentace nejnovějších novin zasáhl dokument schválený vládou ČSR i předsednictvem vlády ČSSR roku 1981 nesoucí název *Zásady zabezpečení komplexní dokumentace období výstavby socialismu*. Klade důraz na komplexnost a systematičnost, úzkou spolupráci muzeí, archivů, knihoven a dalších kulturních institucí. Sbírky a jejich předměty mají pocházet z každé sféry společnosti a života, aby „mohly posloužit nejen jako výchozí základna pro tvorbu expozic a výstav prezentujících úspěchy budování socialistické společnosti, nýbrž i jako základna pro vědecký výzkum vývoje a formování socialistické epochy.“⁸¹ V 80. letech se přesunula pozornost i na zájmovou činnost a spolupráci muzeí se školami a mládeží. Po roce 1973 se formoval systém *Mládež a kultura* a zkušenosti z práce a teorie byly pak přeneseny do *Zásad spolupráce muzeí a galerií se školami, výchovnými zařízeními mládeží*, jež vydalo Ministerstvo školství a kultury roku 1977 a ukazovaly, jak efektivně zapojit muzea a galerie do této struktury zahrnující výchovno-vzdělávací činnost.⁸²

V ideu socialismu ale v 80. letech už málokdo věřil a socialismus tak skýtal spíše prázdnou schránku, která nemá co nabídnout. Straníci sice poslouchali, ale jakmile se projevila krize na konci 80. let, neangažovali se, aby krizi zažehnali a společně mohli znovu budovat socialismus. Zároveň socialismus už nemohl víc nabídnout. Na svět přišla nová generace, která své poměry nesrovnávala s válečnou či poválečnou situací, ale s poměry v kapitalistických státech na Západě, a nepovažovala socialismus za něco, co by chtěla budovat a být jeho součástí.⁸³ Násilné potlačení povolené demonstrace

⁸⁰ J. ŠPÉT, *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví*, str. 290-291.

⁸¹ Jiří ŠPÉT, *Zásady komplexní dokumentace období výstavby socialismu* in *Muzejní a vlastivědná činnost*, rok 1981, roč. 19, č. 4, str. 194.

⁸² J. ŠPÉT, *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví*, str. 323-324.

⁸³ J. RYCHLÍK, *Československo v období socialismu 1945-1989*, str. 317.

pořádané studenty na Národní třídě 17. listopadu 1989 odstartovalo vážné změny v Československu: vznik Občanského fóra, odstoupení Jakeše z funkce generálního tajemníka, Ladislav Adamec byl nahrazen v pozici předsedy vlády Mariánem Čalfou a nakonec rezignace Gustáva Husáka z postu prezidenta. Jednomyslnou volbou byl Federálním shromážděním zvolen československým prezidentem Václav Havel. Kdysi jediná vládnoucí strana KSČ během několik týdnů ztratila moc na úkor OF a odstraněním článku 4 z ústavy, pojednávajícím o vedoucí úloze strany, se otevřel prostor pro politickou pluralitu. Definitivní úpadek KSČ se projevil ve volbách v létě 1990, ve kterých drtivě zvítězilo OF.⁸⁴

⁸⁴ J. RATAJ – P. HOUDA, *Československo v proměnách komunistického režimu*, str. 433-434.

3 Stranická muzea

Muzeum nám poskytuje poznání, vzdělání a umožňuje předat a uchovat informace. Rozvoj muzeí byl a je dán skutečností, jak se vyvíjejí potřeby společnosti a je důležitým nástrojem vědy, kultury a národního uvědomění. Důležitým impulsem k zakládání těchto institucí byl ideový a materiální základ zakotvený ve společnosti. Jeho primárním posláním bylo i stále je zprostředkovat realizaci vztahu nejen k minulosti, ale současnosti i budoucnosti a formovat je tak, aby sloužily k posílení vzdělanosti ve společnosti.⁸⁵ Při zakládání prvních muzeích byl jejich úkol především zdokumentovat vývoj jednotlivých národů a států, a tím vytvořit jakýsi pocit sounáležitosti s národem a pomoci ke vzniku a formování národního charakteru. Měly vyevakovat v lidech právo na svůj národ společně s vlastní vládou a ústavou a tím podpořit ideu národní hrdosti a sebevědomí. Mezi vznikem prvních muzeí v 18. století a koncem druhé světové války došlo v českém muzejnictví k vytvoření historické základny a tradic, na které pak navázal lidově demokratický a později socialistický stát.⁸⁶ Muzea v období socialismu charakterizuje Josef Beneš ve stručnosti takto: „*Muzeum je socialistická kulturní instituce, která v rámci dělby práce s ostatními institucemi vytváří a uchovává sbírky hmotných dokladů o vývoji přírody a společnosti ve vymezeném území nebo vývoj určitého oboru a využívá jich k rozvoji socialistické kultury, vědy a výchovy.*“⁸⁷ Muzea měla napomáhat k rozmachu socialistické vědy například skrze sbírky, které představovaly původní prameny k bádání v marxisticko-leninském pojetí. Podílela se během socialismu na tzv. kulturně výchovné činnosti a režim tuto funkci stavil na první místo k napomáhání rozvoji socialistické společnosti a spatřoval v tom zásadní politický úkol. Komunistická strana Československa se snažila vytvořit historickou identitu spjatou se socialistickou revolucí. Za prostředek si vybrala stranická muzea a jejich výstavy, díky nimž si návštěvníci mohli osvojit expoziční výklad historického příběhu. Památníky, stranická muzea a výstavy byly tvořeny tak, aby návštěvníkům připomněly slavné historické události a jejich osobnosti, a právě díky sbírkovým předmětům zahrnující předměty, obrazy, texty odvyprávěly nadiktovaný historický narativ.⁸⁸ „*Posláním stranických muzeí je výchovně vzdělávací práce, správná interpretace poznatků marxistické historiografie a rozvíjení nových*

⁸⁵ Václav VLČEK, *K vývoji českého muzejnictví*, Praha 1970, str. 3-5.

⁸⁶ Tamtéž, str. 19-25.

⁸⁷ Muzejní a vlastivědná práce, rok 1976, roč. 14, č.1, str. 16.

⁸⁸ Vítězslav SOMMER, *Angažované dějepiscectví, Stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950-1970)*, Praha 2011, str. 72-76.

*forem a metod výchovného pôsobení, ktoré se resultáty historiografického bádání dostávají do obecného povědomí.*⁸⁹

Ještě, než se zrodila stranická muzea, velkou roli v propagaci a legitimizaci vedoucí roli strany hrály samostatné výstavy. *Výstava dějin revolučních bojů* otevřená 23. 5. 1949 a umístěná na Vítkově byla ze dvou hledisek důležitým mezníkem. Za prvé se jednalo o první velkou historickou výstavu dokumentující dělnické revoluční hnutí, ale také se její uspořádání stalo impulsem ke vzniku archivu Ústavu dějin KSČ. Základem archivu se staly sesbírané materiály a předměty z archivů, muzeí, soudů, regionálních místních stranických organizací a využití pamětníků i z řad předválečných komunistů. Tyto dokumenty a předměty pak samozřejmě byly primárně použity k výstavě, ale po skončení výstavy, ačkoliv některé z nich byly zápůjčky, se staly součástí prvního stranického archivu.⁹⁰ Výstava měla ukázat, že „*nositelem těchto idejí byl vždy pracující lid, a potvrzující, že tento lid je v dnešním svém revolučním i budovatelském úsilí pokračovatelem revolučních tradic celé naší minulosti.*“⁹¹ Následující výstava *Třicet let dějin KSČ* (20. května 1951 na Vítkově) kvůli vnitrostranickým čistkám nesklidila takový úspěch, po zatčení Rudolfa Slánského byla nejdříve dočasně uzavřena veřejnosti a obnovení se již nedočkala. Třetí výstava se základním cílem podpořit kult osobnosti se jmenovala *Výstava darů Klementa Gottwalda* (23. února 1952 v Lobkovickém paláci) a jak již název vypovídá, obsahovala dary od dětí, armády, dělníků a jiných sociálních skupin a byla zamýšlena jako výstava dlouhodobá, ale navzdory tomuto plánu byla v roce 1958 uzavřena a předměty byly věnovány muzeím.⁹²

3.1 Vznik stranických muzeí

Po skončení *Výstavy dějin revolučních bojů* se vyskytl nápad zřídit muzeum, které by se zabývalo revolučními dějinami a bylo by spjato s komunistickou stranou. Původní plán počítal s umístěním muzea v komplexu staveb v Rytířské ulici, ve které sídlil Ústav dějin KSČ. Sesbíraný materiál k *Výstavě dějin revolučních bojů* a její koncepce měl být použit jako základní východisko, podle něhož muzeum uspořádat. Kalkulovalo se s

⁸⁹ Jolana TOTHOVÁ – Tomáš KAVKA, *Zrod a místo stranických muzeí po roce 1948 s ohledem na fondy Muzea Klementa Gottwalda* in Daniel HUPKO – Luděk BENEŠ (eds.), *Dokumentácia „osmičkových“ výročí v slovenských a českých múzeách*, Banská Bystrica 2018, str. 351.

⁹⁰ V. SOMMER, *Angažované dějepisectví*, str. 76-78.

⁹¹ Stručný průvodce *Výstavou dějin revolučních bojů*, Praha 1949, str. 3.

⁹² V. SOMMER, *Angažované dějepisectví*, str. 80-88.

expozicemi zabývajícími se husitstvím, selskými vzpourami a rokem 1848, vznikem sociální demokracie a činností KSČ v období meziválečném a poté její participací v odboji, a nakonec budováním socialismu.⁹³ Příprava započala již v roce 1951 a v dubnu následujícího roku vláda vydala rozhodnutí o založení Muzea revolučního hnutí. Byla zřízena ideová rada, v níž zasedal například Zdeněk Nejedlý, Jindřich Veselý (Ústav dějin KSČ), Václav Kopecký (agitátor), Ladislav Štoll (historiograf) a jiní. Mimo jiné úkolem rady bylo najít schopné odborníky, jež by se podíleli na tvorbě libreta ve skupinách podle určených témat expozic. V důsledku smrti Klementa Gottwalda 2. března 1953 se předsednictvo ÚV KSČ rozhodlo, že Muzeum revolučního hnutí přejmenuje podle prvního dělnického prezidenta. Dne 23. listopadu 1954 v Rytířské ulici v budově bývalé Městské spořitelny proběhlo slavnostní otevření Muzea Klementa Gottwalda v den jeho nedožitých 58 narozenin.⁹⁴ Muzeum Klementa Gottwalda (dále MKG) disponovalo dvaceti sály rozprostřenými ve třech podlažích. V přízemí se začalo s husitstvím, přes selské bouře, počátky dělnického hnutí a končilo se bolševickou revolucí. První patro se věnovalo vzniku republiky a KSČ, hospodářské krizi, okupaci a osvobození Československa intervencí SSSR. Poslední patro se zabývalo dějinami revolučního hnutí končícími Vítězným únorem, které ještě osvětlovalo, k jakým důležitým změnám v důsledku toho došlo. Speciální část expozice byla nazvána Pracovna presidenta K. Gottwalda, jejíž interiér „navozoval pocit, že zesnulý prezident se pouze na chvíli vzdálil od rozdělané práce, a sloužila jako prostor konfirmačních rituálů.“⁹⁵

Ještě, než proběhlo slavnostní otevření MKG, se v Československu zrodilo první stranické muzeum s názvem Muzeum V. I. Lenina, které zastávalo i první místo jakožto Leninovo muzeum mimo SSSR. Umístění muzea v Lidovém domě mělo symbolickou rovinu, jelikož se v něm roku 1912 konala VI. konference Sociálně demokratické dělnické strany Ruska vedená V. I. Leninem. Během konference se Lenin snažil přesvědčit účastníky, že je potřeba dát podnět k založení revoluční politické strany.⁹⁶ V lednu 1952, k 40. výročí konference, se předsednictvo ÚV KSČ dohodlo na zřízení

⁹³ V. SOMMER, *Angažované dějepisectví*, str. 88-89.

⁹⁴ Tomáš KAVKA – Pavlína VOGELOVÁ – Jolana TOTHOVÁ, ed. *Sbírky & politika = Collections & politics*, Praha 2022, str.64-67.

⁹⁵ T. KAVKA – P. VOGELOVÁ – J. TOTHOVÁ, ed. *Sbírky & politika*, str.71.

⁹⁶ Tereza ARNDT – Bohumil MELIČAR – Čeněk PÝCHA, ed., *13 objektů z (ne)šťastného muzea*, Praha 2022, str. 32-35.

Památníku. Skrze spolupráci s Ústředním muzeem V. I. Lenina došlo k shromáždění dokumentů a předmětů připomínajících jeho osobu a dílo nevyjímaje dokumenty dokazující jeho pobyt v Praze. O rok později bylo muzeum slavnostně otevřeno na výročí úmrtí Lenina a Klement Gottwald do pamětní knihy napsal: „*Ať je Muzeum V. I. Lenina školou komunismu pro milióny našich lidí!*“⁹⁷ Expozice muzea obsahovala Leninův život skrze vývoj ruského socialismu a silně zde rezonoval vztah mezi Leninem a Stalinem jako učitelem a žákem. První ředitel muzea, Antonín Trousil, na své působení ve funkci vzpomínal jako na období, které považoval za jedno z nejradostnějších.⁹⁸

Ústavu dějin KSČ ještě chybělo plně zdokumentovat okolnosti vzniku dělnického hnutí a není divu, že k otevření expozice Muzea počátků dělnického hnutí vybrali datum vztahující se k tématice, a to 75. výročí založení první dělnické strany. Za místo bylo vybrán hostinec U Kaštanu, v jehož čtyřech místnostech byla umístěna výstava dokumentující vývoj dělnického hnutí od manufaktury až do založení první dělnické strany neboli Československé sociální demokracie. Muzeum sice odolávalo tlakům na reinstalaci kvůli měnícímu se pohledu komunistické strany na dělnické hnutí a minulost KSČ, a tak bylo roku 1962 uzavřeno kvůli tomu, že Muzeum Klementa Gottwalda mělo vytvořit expozici se stejným tématem, ale detailněji a kvalitněji rozpracovaném. Na tomto příkladu můžeme upozornit, s jakými problémy se stranická muzea potýkala. Jakmile se vyskytla politická změna, jak vystavovat a vykládat nejnovější dějiny, muzea na to musela zareagovat, a ne vždy se to podařilo.⁹⁹

3.2 Změny po roce 1956

Rok 1956 se neodmyslitelně spjatý s projevem Nikity Sergejeva Chruščova o odsouzení kultu osobnosti Stalina. Kritika neomylných vůdčích osobností, které formovaly socialismus, byla dosavad něco nevídaného a způsobila změnu ve vnímání dějin. V souvislosti s tím se změnila expozice Muzea Klementa Gottwalda, kde sice název zasvěcený prvnímu československému dělnickému prezidentovi zůstal zachován, ale vybraná místnost zobrazující jeho pracovnu byla zrušena. Muzeum se už primárně nevěnovalo konkrétní osobnosti a událostem k ní spojeným, ale snažilo se akcentovat

⁹⁷ Pavel HRON, ed., *20 let Muzea V.I. Lenina v Praze*, Praha 1973, str. 7.

⁹⁸ Tamtéž, str. 19.

⁹⁹ V. SOMMER, *Angažované dějepisectví*, str. 95-97.

důležitou roli strany ve formování socialistické společnosti. Například vznikl sál prezentující hospodářskou krizi a v ní ústřední roli strany a expozice zabývající se fašistickým odbojem vyzdvihovala postavení komunistů a jen částečně se zabývala ostatními odbojáři. Muzeum zároveň představovalo ústředí, které mělo pomáhat koordinovat a radit při dokumentaci a vystavování revolučních a dělnických dějin i v regionech, kde se například podílelo na hledání zajímavých momentů či akcí v regionálních dějinách, které by bylo možno prezentovat v expozicích.¹⁰⁰

V Muzeu V. I. Lenina, jak již jsem výše uvedla, rezonoval vztah mezi Leninem a Stalinem jako jeho nástupcem, který se měl v jeho šlépějích ubírat. Po projevu Chruščova proběhly diskuze se sovětskými historiky, jak upravit expozice, aby již tolik neoslavovaly a nezmiňovaly Stalina. Následující 60. léta jasně ukázala, v jakém bídém stavu muzeum je, a i sám tehdejší ředitel Miloš Janda prohlásil, že „*muzeum vykonalo velký kus práce zvláště do doby, než byl vydán životopis Lenina a než byly vydány Leninovy spisy. V současné době je muzeum již anachronismem, a to je vidět i na počtu klesající návštěvnosti.*“¹⁰¹ Proto bylo zapotřebí začít pracovat na nové expozici, která měla být rozdělena do dvou částí. První část měla obsáhnout život a dílo V. I. Lenina od roku 1870 do roku 1924 a prezentovat Lenina jako vůdčí osobnost, a i vzor komunistického člověka. Vedle toho se měla objevit aktuální témata vztahující se k mezinárodnímu komunistickému hnutí (například Boj V. I. Lenina za stranu nového typu, V. I. Lenin a teorie socialistické revoluce, V. I. Lenin a socialistická výstavba Sovětského státu apod.). V druhé části expozice se měly nalézat odpovědi na problémy dějin leninismu, KSSS a mezinárodního dělnického hnutí (například Úkoly sovětského lidu a KSSS při výstavbě komunistické společnosti, Světová socialistická soustava apod.).¹⁰² V roce 1966 ale došlo ke změně. Sloučením Muzea Klementa Gottwalda a Muzea V. I. Lenina vzniklo v podstatě jedno muzeum, které ale mělo dvě expozice a bylo podřízeno Ústavu dějin KSČ. Muzeum V. I. Lenina ztratilo dosavadní význam, jelikož nebylo muzeem, ale spíše expozicí bez archivu a fondu a nemělo možnost určovat své tendence a organizaci.¹⁰³ To se projektovalo i do nově připravované expozice, která nesla v sobě vliv demokratizačního proudu konce 60. let, jejíž otevření proběhlo u příležitosti 50. výročí Velké říjnové revoluce. Po násilném potlačení

¹⁰⁰ T. KAVKA – P. VOGELOVÁ – J. TOTHOVÁ, ed. *Sbírký & politika*, str. 72-75.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 149.

¹⁰² Miloš JANDA, *Deset let Muzea V. I. Lenina v Praze* in *Muzejní a vlastivědná práce*, 1963, roč. 1, č. 1, str. 37-39.

¹⁰³ P. HRON, *20 let Muzea V.I. Lenina v Praze*, str. 23.

pražského jara proběhla změna ve vedení a od roku 1971 bylo pak muzeum znovu pod sekci ÚV KSČ (resp. oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ).¹⁰⁴

3.3 Změny po roce 1968

S přeměnou Ústavu dějin KSČ na Ústav dějin socialismu, jehož existence trvala ani ne rok, se konstitovala instituce, která již neměla moc společného po stránce personální, konceptuální a ani ideologické s Ústavem dějin KSČ. Jelikož nově formovaný Ústav marxismu-leninismu odpovídal za organizaci a fungování stranických muzeí, první změny na sebe dlouho nenechaly čekat. Muzeum Klementa Gottwalda dostalo novou definici jakožto muzeum dějin revolučního dělnického hnutí a dějin KSČ, jehož dosavadní obsah měl být přetvořen během doby, co bylo uzavřeno (1968-1974). Prezentované dějiny měly začít až 19. stoletím, husitství a jiné starší dějiny měly být ponechány jiným muzeím (i sbírkové předměty).¹⁰⁵ Nová stálá expozice se otevřela veřejnosti 1. máje v roce 1974 za přítomnosti Gustava Husáka a představitelů jak politiky, tak samozřejmě kultury. Expozice našla umístění v prvním a druhém patře celkem v 15 sálech, v přízemí se nacházela knihovna a studovna Ústavu marxismu-leninismu, výstavní a přednáškové místnosti a nově i kinosál, který během dne promítal dokumentární filmy. Expozice využívala diapositivní stěny, což znamená, že jedna nebo více zdí byly pokryty fotografiemi ve velkém formátu. Tímto způsobem se snažily přenést návštěvníka do atmosféry událostí zobrazených na snímcích. Tematika expozice víceméně zůstávala z předešlých let, ale novinkou byly diapositivní stěny, průmyslové výrobky a mapa ČSSR. Poslední místnost stálé expozice byla koncipována tak, aby představila úspěchy v oblasti ekonomiky, kultury s důrazem na zlepšování životní úrovně a posílení pozice státu ve světě. Pestrobarevnost měla v návštěvnících vyvolat optimistický dojem z fungování socialistické společnosti a zářné budoucnosti.¹⁰⁶ Expozice měla také nalákat návštěvníky, protože v 50. letech se muzeum dočkalo opravdu vysoké návštěvnosti, která s postupem času klesala a na přelomu 60. a 70. let dosáhla propadu, ale za normalizace se míra návštěvnosti nevyšplhala. Po dobu existence se Muzeum Klementa Gottwalda potýkalo s jedním důležitým problémem, a to ideovým naplněním expozice, jenž „*lavírovalo mezi původně plánovaným Muzeem revoluce, vzorem pro všechna další muzea a pionýrem*

¹⁰⁴ P. DOUŠA, *Organizace českého muzejnictví*, str. 77-78.

¹⁰⁵ T. KAVKA – P. VOGELOVÁ – J. TOTHOVÁ, ed. *Sbírky & politika*, str. 76-80.

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 78-81.

*nových způsobů vystavování dějin, památníkem komunistického vůdce, případně muzeem nejnovějších dějin, včetně prezentace současnosti.*¹⁰⁷ Muzeum nikdy nedosáhlo trvalé spolupráce s historiky, muzeology nebo výtvarníky, vše bylo v rukou externistů pro jednotlivé projekty. Absence odborníků se pak projevila v expozicích, které nebyly propracované, že se za nějaký čas ukázala jejich nepropracovanost a nutnost opravy.¹⁰⁸ Muzeum Klementa Gottwalda za normalizace stagnovalo. Reprezentace muzeu zůstala, ale neměla již co nabídnout, což se ukázalo v nízké návštěvnosti. Stalo se obrázkem chátrající komunistické moci a na konci ledna 1990 zaniklo.

Pád pražského jara ovlivnil i Muzeum V. I. Lenina po personální stránce, kdy řediteli Miloši Jandovi a jeho nadřízenému Oldřichu Nouzovi (ředitel Muzea Klementa Gottwalda) byly zrušeny pracovní poměry, což znamenalo konec jejich profesní kariéry v oblasti muzejnictví. Na Jandovo místo nastoupil Pavel Hron, který zastával poměrně konzervativní názory, které se podepsaly na podobě muzea. Zhostil se úkolu formulovat nové cíle muzea, které zněly takto: *Poslání muzea je shromažďovat, propagovat a širokým masám zpřístupňovat dokumenty o životě a díle V. I. Lenina a historii KSSS. [...] Muzeum musí přispívat předměty svých sbírek a dokumenty, které jsou nenahraditelnými a nezastupitelnými účinnými výchovnými prostředky, k objasňování marxismu-leninismu jako vědy, která vyzbrojuje masy k boji proti kapitalismu, vytyčuje úkoly budování socialismu a komunismu. Tím významně přispívá k potření revizionistických a oportunistických názorů, zkresleného výkladu o vývoji strany a společnosti a současně přispívá k boji proti ideologické diverzi.*¹⁰⁹ Expozice byla budována za pomoci sovětských expertů z Ústředního muzea, od nichž získalo muzeum nové materiály určené k vystavění. Cílem muzea v tomto období bylo navrátit muzeu jeho poslání.¹¹⁰ K 120. výročí narození Lenina muzeum plánovalo reinstalaci expozice v předsálí Leninovy síně, ale sametová revoluce a následující události plány překřížily a k lednu 1990 postihlo Muzeum V. I. Lenina stejný osud jako Muzeum Klementa Gottwalda, a to trvalý zánik.

¹⁰⁷ T. KAVKA – P. VOGELOVÁ – J. TOTHOVÁ, ed. *Sbírký & politika*, str. 85.

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 84-86.

¹⁰⁹ Alexandr JEŽEK – Milan PEREMSKÝ, *Muzeum Vladimíra Iljiče Lenina v Praze*, Praha 1983, str. 8.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 12-13.

4 Politika paměti

4.1 Kolektivní paměť, místa paměti, kulturní paměť

„Paměť je život, jejím nositelem je živá pospolitost, a proto se stále vyvíjí, je otevřená dialektice vzpomínky a amnésie, neuvědomující si deformující proměny, jimiž prochází; je bezbranná vůči jakémukoli použití, zneužití a manipulacím, prochází dlouhými obdobími latence a náhlého oživení. [...] Paměť je citová a magická, přijímá pouze ty prvky, jež jí vyhovují. Živí se matnými, zobecňujícími, všeobjímajícími nebo pomíjivými, prchavými, nediferencovanými vzpomínkami; [...] Paměť vzchází z určitého společenství, jež stmeluje, jinými slovy – slovy Halbwachse – je tolik paměti jako lidských společenství. Paměti je vždy mnoho, paměť kolektivní, množná a individualizovaná.“¹¹¹

Podle francouzského sociologa Maurice Halbwachse má jedinec sice paměť, ale kdo tu paměť tvaruje není člověk samotný, ale kolektiv. Pokud by člověk žil svůj život vizolaci, neměl by paměť, protože by neměl podněty k jejímu formování. Vzpomínky nevznikají v osobní rovině, ale v komunikaci, a i vzájemném působení ve skupinách ve společnosti. To, co nám druzí říkají, o čem se lidé ve skupině baví, my přejímáme a uchováujeme, tedy pamatujeme. Paměť se drží naživu díky komunikaci, a proto, když je komunikace ukončena, na místo přichází zapomnění.¹¹² V obecném vymezení lze paměť charakterizovat jako schopnost uchovávat informace a připomínáním z nich vytvořit živé a vědomé.¹¹³ Paměť je důležitou schopností našeho bytí, která nám pomáhá udělat si představy o životě a ovlivňovat naše vnímání. Bez vzpomínek by nebylo možné vytvořit si jakýsi přehled o minulosti a nebylo by ani v našich silách plánovat budoucnost. Tato koncepce paměti se stala základem výzkumu paměti nejen v přírodních, ale i humanitních vědách, konkrétněji v těch, co se zabývají kulturou. Ty smýšlejí o paměti a traumatu jako jevu, který není spojován s individualitou, ale s kolektivitou. Ve výzkumech berou v potaz sociální a kulturní složku, zatímco biologickým charakterem se nezabývají. Paměť a vzpomínání nepatří do osobních věcí,

¹¹¹ Pierre NORA, *Mezi pamětí a historií: problematika míst*. Cahiers du CEFRES. N° 10, Antologie francouzských společenských věd: Město (ed. Françoise Mayer, Alban Bensa, Václav Hubinger). Dostupné online na: https://www.cefres.cz/IMG/pdf/nora_1996_mezi_pameti_historii.pdf, str. 42.

¹¹² Jan ASSMANN, *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*, Praha 2001. str. 36-38.

¹¹³ Jan TUČEK, *Paměť – dějiny - politiky paměti*. Dizertační práce, vedoucí Horský, Jan. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Doktorský program Integrované studium člověka – obecná antropologie, 2021, str. 20.

proto je nezbytnou nutností zasazovat je do společenského i politického kontextu. Zasazením do těchto souvislostí nám vzniká kolektivní a historická paměť, která se pak stává bodem v odborných diskusích a mnohdy se objevuje i v politických jednáních.¹¹⁴

V konceptu kolektivní paměti Maurice Halbwachse je cítit přítomnost jeho dvou významných učitelů. Prvním z nich byl filozof Henri Bergson, který považoval paměť za důležitou věc, která nám pomáhá být sami sebou a rozumět věcem okolo nás. Sice si jeho myšlenky vzal k srdci, ale více ho zaujal Émile Durkheim, který pracoval s teorií kolektivního vědomí a dělal rozdíly mezi vědomím individuálním a kolektivním. Pozdější koncept kolektivní paměti je v souladu s Durkheimovou představou o kolektivním vědomí. Halbwachs pracuje s tzv. rámci paměti, pod tím myslí to, že jak se naše paměť neustále obměňuje, tak musí fungovat v nějakých sociálních rámcích, které jsou dílem lidí, kteří žijí v určité společnosti. A právě v nich se ty vzpomínky nacházejí a jsou tam uloženy. Sociální rámce paměti zase obsahují určité body, které nám pomáhají zorientovat se jak v prostoru, tak i v čase. Prostřednictvím těchto bodů si dokážeme vzpomenout, rozpoznat a také je umístit. Paměť se tvoří kolem vzpomínek, jež danou třídu posilují nebo utužují. „*Aby zůstala paměť živá, musí odpovídat aktuálním potřebám dané společnosti, proto musí být obraz minulosti stále znovu skládán v souladu s prioritami, zájmy a požadavky přítomnosti.*“¹¹⁵ V kolektivní paměti si jedinec udržuje nějaké vzpomínky, které jsou ale převzaty prostřednictvím novin nebo svědků událostí a když se je snaží jedinec vybavit, musí se obrátit na paměť ostatních. Může mít historické vzpomínky, jež se mohou rozvinout četbou, ale není to jedince paměť, ale je paměť vypůjčenou.¹¹⁶ Kolektivní paměť se neustále vyvíjela v závislosti na měnící se společnosti. Často odrážela zájmy vládnoucích vrstev a tradičních elit, ale zároveň čelila neustálým revizím v reakci na nové společensko-politické kontexty. Muzea plní roli nositele kolektivní paměti, tím, co prezentují, utvářejí a podporují podobu paměti ve společnosti.¹¹⁷

¹¹⁴ Alexander KRATOCHVIL ed., *Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů*, Praha 2015, str. 5-6.

¹¹⁵ Nicolas MASLOWSKI a kol., *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*, Praha 2014, str. 19.

¹¹⁶ Maurice HALBWACHS, *Kolektivní paměť*, Praha 2009, str. 94.

¹¹⁷ Miroslav HROCH, *Paměť a historické vědomí v kontextu národní pospolitosti* in Radka ŠUSTROVÁ – Luba HÉDLOVÁ, ed., *Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti*, Praha 2014, str. 52.

Francouzský historik Pierre Nora se zabýval francouzskou národní pamětí a své myšlenky pak přenesl do sedmisvazkového díla, jež se jmenuje *Les lieux de mémoire* (neboli Místa paměti). Na tomto díle se podíleli i přízvaní přední francouzští historici jejichž cílem bylo ukázat, jakým způsobem byla vytvářena francouzská národní identita okolo pomníků, knih a rituálů, které utvářely a prohlubovaly paměť národa. „*Existují místa paměti, protože již nejsou prostředím paměti.*“¹¹⁸ Tím, jak zaniká spontánní národní paměť, která je nahrazena jakousi konstrukcí národních dějin, vznikají místa paměti a dochází k rozkolu paměti a historie. Do míst paměti je vtělena paměť, která dnes představuje symboly jako svátky, státní znaky, památníky či muzea. Paměť je v těchto symbolech zpracována a zvěčněna a na tom se podílí i historie, která některé vzpomínky přetváří.¹¹⁹ Podle Nory již nežijeme svou pamětí, proto potřebujeme místa paměti, aby se paměť zakotvila. Cítíme potřebu vše uschovávat do archivů, abychom se vyvarovali předkům, kteří ničili nebo ztráceli, to, co by nám vytvořilo obraz o jejich době. Nynější paměť je pamětí, která zaznamenává a je předávána do rukou archivů, které mají nahradit její místo a vzpomínat, o čemž svědčí nárůst archivů. Muzea byla a stále jsou prostorem, kde paměť pracuje a skládá obrazy minulosti. Vznikala za účelem reprodukování paměti a reprezentování národní minulosti, a proto se stala místy paměti.¹²⁰

Dalším teoretikem paměti byl Jan Assmann, který zachytil čtyři oblasti, a to paměť mimetickou (vytvářena napodobováním), paměť věcí (do nich ukládá představy o účelnosti, pohodlí a kráse) paměť komunikativní (předávána komunikací) a paměť kulturní, která vytváří prostor na prolnutí tří zmíněných pamětí. Paměť kulturní se vyznačuje stálými body, které představují osudové události minulosti. Vzpomínka na tyto události je udržována kulturním formováním skrze texty, obřady, památníky či muzea a komunikací prostřednictvím recitací, vystoupení apod. Tato kultura vzpomínání se váže na skupinu, kde uvnitř ní panuje otázka „Co nesmíme zapomenout?“¹²¹ Vzpomínkové aktivity nemají podmínku, že by se měly konat jen na skutečných historických místech, a právě muzejnictví je skvělým příkladem, kde je právě památka na určité období institucionalizována prostřednictvím sbírek a

¹¹⁸ P. NORA, *Mezi pamětí a historií*, str. 40-41.

¹¹⁹ MASŁOWSKI a kol., *Kolektivní paměť*, str. 33-36.

¹²⁰ Tamtéž, str. 35-36.

¹²¹ J. ASSMANN, *Kultura a paměť*, str. 31-33.

výstav.¹²² Žádná paměť nemá schopnost zachovat minulost v nezměněné podobě, protože se přizpůsobuje přítomnosti. Pod pojmem kulturní paměť „*shrnujeme soubor nauracejících se textů, obrazů a rituálů, jež jsou vlastní každé společnosti a každé epoše; „péčí“ o ně skupina ustaluje a zprostředkovává svůj vlastní obraz, především (nikoli však výlučně) kolektivně sdílené vědění o minulosti, o němž skupina opírá vědomí své jednoty a jedinečnosti.*“¹²³

4.2 Politika paměti

Politiky paměti představují nástroje, skrze které různí aktéři usilují o kontrolu nad kolektivní pamětí. Každý z nich se snaží prezentovat jako legitimní autorita, která má právo definovat, jak má minulost vypadat, jak ji interpretovat a jak ji předávat. Národní stát využíval jednu z možností, jak legitimizovat svou kulturu, a to vytvářením a propagováním jedné specifické interpretace minulosti i mnohdy využíváním nově vytvořených tradic. Z toho vyplývá, že národní státy vytvářely a kontrolovaly legitimní paměť, aby odůvodnily a upevnily svou moc.¹²⁴ Nástupem nebo pádem totalitních režimů docházelo k manipulaci paměti, kdy se rozhodovalo, co by se mělo zapomenout a odsunout, a co na druhou stranu uchovat a prezentovat. Právě po porážce totality jdou do popředí otázky, jak tedy interpretovat minulost a na čem postavit legitimitu nově nastoleného řádu.¹²⁵ Politika paměti se také dotýká památníků, muzeí a dalších veřejných prostorů, které slouží k uchovávání a prezentaci paměti.

Komunistické režimy ovlivňovaly politiku paměti, aby posílily svou moc a legitimitu a potlačily jakékoli hrozby. Snažily se překrucovat historii a manipulovat s kolektivní pamětí ve prospěch svých ideologických záměrů a uchování své moci a pozice. Jedním z klíčových nástrojů komunistických režimů byla propagace vlastního narativu historie, který často zdůrazňoval pozitivní aspekty jejich vlády. To zahrnovalo i například glorifikaci vůdců, jako byl Stalin v Sovětském svazu nebo právě Klement

¹²² Kristýna DOHNALOVÁ, *Muzea jako místa paměti a ostalgie: Obraz socialismu a každodennosti v ČSSR a NDR*. Diplomová práce, vedoucí Zelená, Alena. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra německých a rakouských studií, 2022, str. 8.

¹²³ Jan ASSMANN, *Kolektivní paměť a kulturní identita* in Alexander KRATOCHVIL, ed., *Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů*, Praha 2015, str.57.

¹²⁴ Nicolas MASLOWSKI, *Politika paměti: Mezi minulostí a přítomností* in *Slovak Journal of Political Sciences*, Volume 13, 2013, No. 4, str. 278.

¹²⁵ Jiří ŠUBRT – Štěpánka PFEIFEROVÁ, *Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání* in *Historická sociologie*, 1/2010, str. 8.

Gottwald v Československu, a prezentaci komunistické strany jako jediného původce pravdy a blahobytu. V socialistickém Československu měla politika paměti značný vliv na podobu muzea a jejich fungování ve společnosti. Muzea byla vnímána jako důležitý nástroj propagandy a vzdělávání, který měl podporovat oficiální ideologii komunistické strany a posilovat loajalitu obyvatelstva k režimu. S tímto cílem byla zakládána stranická muzea, jež sloužila ke propagaci komunistického režimu a jejich nastolené interpretace dějin.

Hlavním cílem muzejní politiky v socialistickém Československu bylo prezentovat historii z marxisticko-leninského hlediska a zdůrazňovat pokrok a úspěchy socialistického zřízení. Muzea byla pověřena tím, aby prezentovala a podporovala ideologické zájmy režimu a oslavovala úspěchy komunistické strany. Muzea často vytvářela výstavy a expozice, které oslavovaly pracující třídu, socialistickou industrializaci, boj proti fašismu a osvobození z okupace. Osobnosti a události, které byly v souladu s oficiálním příběhem, byly zvýrazňovány, zatímco ty, které by mohly zpochybnit legitimitu režimu, byly buď ignorovány nebo překrucovány. Mezi hlavní témata, kterými se muzea zabývala, patřily dějiny komunistické strany dělnického hnutí, selské bouře a rok 1848, boj proti fašismu během 2. světové války a osvobození sovětskou armádou, industrializace a ekonomický pokrok, spolupráce s dalšími komunistickými stranami a dělnickými hnutími, prezentování úspěchů umění, literatury, vědy a vzdělávání jako důkaz pokroku socialistické společnosti.

Pád komunistického režimu v roce 1989 přinesl obrovské změny a proměny v politickém, ekonomickém a sociálním životě. Zároveň vyvstala otázka, jak se vypořádat s dědictvím minulosti. Sametová revoluce a její následné změny spadají pod čtvrtou (někdy označováno pod třetí) vlnu historické demokratizace ve 20. století. Tato vlna usiluje o nalezení rovnováhy mezi požadavkem na spravedlnost pro oběti a snahou o integraci bývalých pachatelů do společnosti v právním i morálním smyslu. Dále autor Andreas Langenohl představuje ideální typy přechodu k demokracii, do nichž patří porážka zvenčí, revoluce a odpor zevnitř a vyjednaná změna. V případě Československa by se jednalo o revoluci a odpor zevnitř, kdy se proti režimu postavily politické skupiny (Občanské fórum) a i většina obyvatelstva, a to se pak stalo jednou ze složek nového zakladatelského narativu. Ačkoliv se i tak v našem případě nejednalo o ideální typ, ale souhru více faktorů – domácí nespokojenost a revoluce, perestrojka v SSSR, obecný ekonomický rozklad východního bloku. Mezinárodní vliv hrál klíčovou roli při rozkladu

mnoha autoritářských režimů. Kontext z mezinárodního a transnacionálního hlediska může posloužit jako důležitý referenční bod pro definování přístupu k zacházení s pamětí. Dále se vybízí otázka, jak se vypořádat s makrozločinem z hlediska práva, což v Československu bylo v podobě lustrování bývalých členů komunistické strany.¹²⁶

Aleida Assmann přišla na to, že se v průběhu 2. poloviny 20. století měnila podoba zacházení s traumatickou minulostí a že v jednotlivých dobách se lišil kladený důraz na poli politiky paměti. To rozdělila do čtyř fází, z nichž první se nazývá dialogické zapomínání. Tezí je, že vzpomínání může podnítit agresi, která by vyvolala další traumatické události, proto je lepší na to zapomenout, aby se společnost mohla uzdravit a společně to překonat. Po pádu komunistického režimu u nás si lidé nechtěli připomínat komunistickou přítomnost v podobě stranických muzeí, která tak už neměla důvod existovat, a proto docházelo k jejich rušení. Druhou fází je vzpomínání jako překážka zapomnění, pod čímž autorka myslí, že již společnost nechce zapomínat, ale právě přiznat si tu historickou vinu. To nenastává hned, ale až poté, co se obmění generace, která novou kulturu vzpomínání vidí v jiném přístupu ve školní výuce, budování památníků a prezentování traumatických událostí v muzeích. V našem českém prostředí tak v reakci na tuto fázi vzniká v druhém desetiletí 21. století projekt Muzeum dělnického hnutí v 21. století pod taktovkou Národního muzea jako hlavního řešitele a spoluřešitele Ústavu pro studium totalitních režimů. Cílem již není zapomenout na to, že tu byla stranická muzea, která se snažila předávat obyvatelům nadiktovaný historický příběh, ale že mají potenciál k edukaci například v badatelské výuce. Další fází je vzpomínání jako vyrovnání se s minulostí, kdy se má vzpomínat, jinak nikdy společnost nezapomene. Má přijít vyslovení, přiznání a veřejné přijetí v rámci společnosti, aby toto vyrovnání přispělo k přeměně společnosti. Právě v posttotalitních společnostech uznání a vzpomínání na minulost dokáže zásadně ovlivnit proces společenské transformace, která následuje po změně politického systému. Otevřené a kritické reflektování minulosti je nezbytné pro budování demokratické společnosti a pro uzdravení z traumat autoritářského režimu. Poslední

¹²⁶ Andreas LANGENOHL, *Paměť v postautoritářských společnostech* in *Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů*, str. 280-290.

fází je dialogické vzpomínání, kterou autorka uplatňuje na politiku paměti mezi dvěma nebo více státy, které sdílejí společnou traumatickou minulost.¹²⁷

Muzea obecně úzce souvisí s problematikou paměti a vzpomínání. Tato podkapitola se pokusila nastínit nezbytný teoretický vhled, který je potřeba zohlednit při zkoumání muzeí minulého režimu. Muzea jakožto zásadní paměťové instituce se podílela na vytváření kolektivní paměti socialistického Československa. Zároveň sloužil a establishmentu jako vhodný prostředek pro podepření svojí ideologie a její legitimizace z historického úhlu pohledu. Muzejní instituce sloužily jako výkonné nástroje k formování představy o společné minulosti národního společenství, o národním příběhu a národních nepřátelích. „*Muzea jsou místem artikulace identity, v němž jsou uloženy a manifestovány sdílené představy společenství o tom, co jej charakterizuje, jaké hodnoty vyznává, co považuje ze své historie za podstatné a jakou pro sebe vidí budoucnost.*“¹²⁸

¹²⁷ Aleida ASSMANNOVÁ, *Od kolektivního násilí ke společné budoucnosti. Čtyři modely, jak zacházet s traumatickou minulostí* in Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů, str. 240-253.

¹²⁸ Jakub JAREŠ – Čeněk PÝCHA – Václav SIXTA, ed., *Jak vystavujeme soudobé dějiny: muzeum v diskuzi*, Praha 2020, str. 13.

5 Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích

„Posláním muzea je specifickými prostředky muzejní práce napomáhat: výchově občanů v duchu vědeckého světového názoru a upevňování jejich socialistického a třídního vědomí, prohloubení výchovy k činorodému socialistickému vlastenectví, proletářskému a socialistickému internacionalismu, především šířením a prohlubováním znalostí pokrokových a revolučních tradic i úspěchů socialismu v Jihočeském kraji. [...], správnému chápání rozhodující dějinné úlohy KSČ a Sovětského svazu v dějinách našich národů a Jihočeského kraje.“¹²⁹

5.1 Situace na jihu Čech

Jižní Čechy se v průběhu dějin neocitly v hospodářsky a sociálně dobré situaci. Často docházelo k četnému vystěhování či i odchodu na sezónní práce. Za těchto podmínek nebylo možné rozvíjet dělnické hnutí, které tak stagnovalo. Oblast jihu se ve 20. století potýkala s problémy málo rozvinutého průmyslu a zaostalého zemědělství, jenž se komunistický režim snažil řešit přesunutím průmyslových podniků z jiných oblastí Čech právě na jih, modernizací strojového zařízení a plynových dodávek surovin, výstavbou přehrad u Lipna a u Orlíka apod. Industrializace měla řešit i problém s vystěhovalstvem, kdy byla vytvářena pracovní místa v průmyslu, která tak dokázala snížit nezaměstnanost.¹³⁰ Podstatným krokem v oblasti vzdělání byl vznik první vysoké školy v jižních Čechách v roce 1948, a to pedagogické fakulty a poté v roce 1960 pak provozně ekonomické fakulty Vysoké školy zemědělské. Roli kulturního nositele v Českých Budějovicích neslo Jihočeské divadlo, Alšova jihočeská galerie a samozřejmě Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech a další instituce.¹³¹

5.2 Vznik, výstavba

Při vzniku Muzea Klementa Gottwalda a Muzea V. I. Lenina bylo zamýšleno, aby sloužily jako ústřední muzejní instituce Československa. Tyto instituce měly řídit a koordinovat činnost všech muzeí v zemi a zároveň jim udávat ideologický směr, jenže

¹²⁹ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 1, sig. I/1, k.1, f. 17.

¹³⁰ Milan KRÝDL, *K počátkům socialistické industrializace jižních Čech in Fakta z dějin dělnického a komunistického hnutí v jižních Čechách*, České Budějovice 1989, str. 34-36.

¹³¹ Bohumír JANOUŠEK, *Z dějin dělnického revolučního hnutí v jižních Čechách in Jiří ZÁLOHA, ed., Jak jsme budovali Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích*, České Budějovice 1975, str. 58.

postupný vývoj ukázal, že toto není možné, a proto nakonec došlo k vybudování sítě, která vykazovala roztržitost, v níž muzea byla zřizována lokálně, nikoliv ústředně. Lokální muzea musela plnit dvojitý úkol, a to šířit ideologii podle státní stranické politiky, ale také prezentovat regionální dějiny. Po pražském jaru 1968 se strana snažila o konsolidaci moci a potlačení reformních snah. To zahrnovalo i nové definování ideologie, kterou měla muzea šířit. Proto po období reformního procesu do konce 80. let docházelo k zakládání nových muzeí, které představitelé režimu podporovali. Toto pak vypovídá o tom, proč docházelo k zániku stranických muzeí po pádu komunistického režimu.¹³² Za doby normalizace se vládnoucí garnitura obávala, že se nedůvěra mladé generace (nejen jí) vůči ideologii začne prohlubovat, a proto vkládala do muzejních institucí naděje, aby tato tendence nepokračovala. „*Strach ze zapomenutí, tak by se dala shrnout politika dějin a kultura paměti v normalizačním Československu.*“¹³³ Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích vzniklo, aby podpořilo ideologii a plnilo funkci výchovy socialistického člověka a poukázalo na „bohaté“ tradice dělnického revolučního hnutí, a i úspěchy socialistické výstavby.

Jihočeský krajský výbor KSČ svolal na 14. ledna roku 1971 schůzi předválečných členů komunistické strany a představitelů výboru, během níž padl návrh na vybudování památníku dělnického hnutí v jižních Čechách. Předsednictvu se návrh zalíbil a neváhal a schválil jej s tím, že by se měl památník „*stát střediskem marxleninského vzdělání a výchovy v duchu proletářského internacionalismu a nejlepších revolučních tradic našeho lidu a přispět k formování třídního vědomí pracujících a mládeže.*“¹³⁴ Nutno dodat, že dalším účelem zřízení památníku bylo i aktivně reagovat na události pražského jara a potažmo na vydání Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ z roku 1970, jehož cílem bylo znovu obnovit vedoucí úlohu komunistické strany, a k tomu měla napomoci dokumentace a prezentace dějin dělnického hnutí a také úspěchů socialistického zřízení. Památník představuje místo paměti, které má zdůrazňovat proběhlé události nebo osobnosti, které jsou s místem spjaty a chovají k němu úzkou vazbu, zatímco pojem muzeum představuje instituci,

¹³² T. KAVKA – P. VOGELOVÁ – J. TOTHOVÁ, ed. *Sbírký & politika*, str. 26-27.

¹³³ Ondřej TÁBORSKÝ, *Dějiny Ondřej Táborský. Dějiny podle plánu. Politika dějin a paměti v normalizačním muzejnictví* in Radka ŠUSTROVÁ – Luba HÉDLOVÁ, ed., *Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti*. Praha 2014, str. 280.

¹³⁴ SOA v Třeboni, fond KSČ-JKV České Budějovice, inv.č. 18, sig. (I-1/4 sv.100), e.j. 179, f. 101

kteřá interpretuje historii a již i prezentuje s pomocí hmotných dokumentů nebo artefaktů. Expozice muzea nemusí mít nutně úzkou souvislost s místem, kde se muzeum nachází.¹³⁵ V našem případě se mělo jednat o jiný typ památníku. Ten měl zahrnovat několik objektů, a to skulpturální symbol, Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech, Krajskou politickou školu a také Dům politického vzdělání. Bylo potřeba vyhlásit soutěž, která by vyřešila, jak vše zpracovat z hlediska urbanistiky a architektury. Ta nakonec probíhala od 30. ledna 1971 do konce dubna 1971.¹³⁶ Přihlásilo se celkem 17 kolektivů pocházející z Českých Budějovic, Prahy i Brna. Nakonec zvítězil návrh Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů Praha od kolektivu skládající se z architektů Jana Maláta, Jana Řezníčka, Jiřího Víta a Miloše Sádka.¹³⁷ Už od počátku projektu autoři navrhovali, aby památník byl rozdělen do tří samostatných objektů – dva protilehlé objekty, plasticky členěný objekt muzea a vertikála administrativní budovy Krajského výboru KSČ. Důvodem bylo přesvědčení, že by vybudování jednolitého objektu v blízkosti historického centra bylo nepatřičné. Budova KV KSČ byla postavena až tři roky po otevření muzea, tj. v roce 1978 avšak podle návrhu jiného architekta, a to Otty Kubíka. Budova muzea se řadí do směru zvaný plastický, z něhož jednou odnoží je skulpturalismus, jehož představitelem byl právě jeden z autorů projektu Jan Malát.¹³⁸ Jak jsem již výše zmiňovala, památník měl zahrnovat i skulpturální symbol a ten jej viděli v kameni – valounu, jenž představoval přírodu. „*Kámen, blížící se svým tvarem kouli, symbolizuje Zemi – zeměkouli, celý svět – internacionalismus. Svou tvrdostí, sevřeností tvaru a vnitřním napětím vyžaduje pevnost, nesmlouvavost, zásadovost revolučního hnutí – nezlomné odhodlání lidu ubránit a rozvíjet spravedlivý společenský řád, odvěkou touhu lidstva.*“¹³⁹ Tak popisoval Jan Malát valoun, jenž se stal dominantním symbolem památníku. Pocházel z lesa u Nových Hradů a představoval nelehký úkol, jak ho do Českých Budějovic dostat. V současné době stojí vedle nové budovy Jihočeské vědecké knihovny a je tak upomínkou na to, co měl prezentovat za socialismu.

¹³⁵ J. JAREŠ – Č. PÝCHA – V. SIXTA, ed., *Jak vystavujeme soudobé dějiny: muzeum v diskuzi*, str. 17-18.

¹³⁶ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 18, sig. I-1/4, sv.100, f. 102.

¹³⁷ Anna ŽENÍŠKOVÁ, *Monumentální sochařský tvorba Jarmily Malátové na jihu Čech*. Č. Budějovice, 2017. bakalářská práce (Bc.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Filozofická fakulta, str. 19.

¹³⁸ Daniel KOVÁŘ, et al., *Slavné stavby Českých Budějovic*, Praha 2016, str. 69-70.

¹³⁹ Jan Malát, Valoun-hlavní dominanta v prostoru muzea in Jiří ZÁLOHA, ed., *Jak jsme budovali Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích*, České Budějovice 1975, str. 159.

Nutné bylo vyřešit otázku umístění památníku, které hraje důležitou roli v prezentaci, prestiže i míře návštěvnosti. Projednávalo se několik návrhů – od bývalé hospody U Anděla,¹⁴⁰ jež byla spjata s počátky dělnického hnutí, přes studovnu marxismu-leninismu, dále prostorem mezi Husovou třídou a Mlýnskou stokou, u městských lázní společně s kostelem sv. Anny a bývalého kláštera až ke konečnému návrhu, tedy v prostoru Lidické třídy mezi mostem Dimitrovým (dnes nazývaný Krumlovský), Dukelskou ulicí a ulicí Mánesovou.¹⁴¹ Původně bylo místo vyhraněno pro výstavbu Interhotelu, ale nakonec se dala přednost muzeu. Stále ale na tomto místě stály objekty, byty, sklady a díly, které tehdy už procházely demolicí, ale kvůli rozhodnutí postavit památník, se proces musel urychlit.¹⁴²

V projektu výstavby Památníku Městský národní výbor České Budějovice plnil roli investora a dodavatele, za projektovou dokumentaci zodpovídal Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a inženýrskou organizaci zajišťovala Jihočeská inženýrská a projektová organizace České Budějovice. Pietní areál získala na starost akademická sochařka a spoluautorka vítězného návrhu na Památník Jarmila Malátová. Pietní místo bylo lokalizováno na místě mezi muzeem a školou a propojené bylo betonovými stěnami.¹⁴³ V současné době by návštěvník pietní areál nenašel, protože byl zbourán kvůli nové přístavbě knihovny. Aby stavba památníku byla dokončena v řádném čase, bylo potřeba ji rozdělit do tří etap. V první etapě šlo o vznik inženýrské sítě (kanalizace a jiné technické záležitosti), poté se soustředili na stavbu památníku a muzea, a nakonec politické školy. V publikaci vydané rok po otevření Muzea František Bohdal, předseda technické komise při stavbě, píše, že *„to byla opravdu radostná událost, když na stavbu přijela skupina mládežníků s transparenty na autobuse „jedeme budovat památník. Nastal začátek nadšeného budování.“*¹⁴⁴ Heslo „Občané

¹⁴⁰ Roku 1893 se v hospodě U Anděla konalo ilegální sjezd, jehož se účastnilo na 77 lidí, kteří projednávali problémy a otázky ohledně všeobecně hlasovacího práva a 8hodinovou pracovní dobu. O rok později se o tomto setkání dozvěděl státní aparát, který několik členů postavil před soud. Na stejném místě pak v roce 1899 se shromáždili stavební dělníci, aby stávkovali a od hospody pak vycházely průvody. Viz Za krásou a historií Jižních Čech, Zde se rodila současnost, Jihočeská pravda, roč. 29, č. 148, 23.6.1973, str.5.

¹⁴¹ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 1, sig. I/1, k.1, f. 44-45.

¹⁴² SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 18, sig. I-1/4, sv.100, f. 104-106.

¹⁴³ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 17, sig. IV/4, k.6, f. 34-42.

¹⁴⁴ František Bohdal, O stavbě muzea in Jiří ZÁLOHA, ed., Jak jsme budovali Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích, České Budějovice 1975, str. 154.

Jihočeského kraje sami sobě“ pak provázelo stavbu muzea, které bylo začleněno do akce Z.

Akce „Z“ za doby socialismu představovaly neplacenou pracovní činnost obyvatel, která se uplatňovala v oblastech, v nichž nebylo dostatek financí nebo v důsledku nedůsledného plánování práce. Městský výbor KSČ a Městský národní výbor v Českých Budějovicích se na podporu památníku snažil organizovat akce, které měly přilákat obyvatele, podniky, závody, školy a jiná zařízení k zapojení (celkem odpracováno přes 220 tisíc bezplatných hodin).¹⁴⁵ V našem případě se občané podíleli nejen na stavbě muzea prostřednictvím brigádních prací, ale i v podobě poskytování financí. Počátečním impulsem byla schůze městského výboru KSČ ve Vimperku 26. ledna 1971, kde souhlasili s myšlenkou podpořit návrh na vybudování památníku tím, že darovali výtěžek z plesu v hodnotě 1 000 Kč krajskému výboru KSČ a zároveň s tím i pronesli výzvu, aby komunisté organizovali mimořádné směny a výtěžek darovali.¹⁴⁶ Tuto výzvu zveřejnila Jihočeská pravda, regionální periodikum pod orgánem Komunistické strany ČSR v Českých Budějovicích, deník, který informoval o dění v jižních Čechách a zastával monopolní postavení v denním tisku. Je nutné si uvědomit, že sdělení Jihočeské pravdy byla ideologicky prodchnuta a musíme na její obsah pohlížet s kritikou. Po výzvě vimperských komunistů se v tisku začala objevovat hlášení, kdo a kolik poslal na „konto 787-239“. Právě pod tímto heslem se dá v periodiku nalézt hlášení organizací (v JP zmíněny jako stranické), národních výborů či ostatních institucí, které se podílely na výstavbě památníku prostřednictvím darování peněz. Již měsíc po výzvě se přidala samotná redakce Jihočeské pravdy, která uspořádala sbírku a vytěžené peníze poslala, dále se Revoluční odborové hnutí usneslo na tom, že každému pracovníkovi ubere jedno procento z hrubého platu, které pak pošle na stavbu Památníku. O tom, zda s tím zaměstnanci souhlasili, se samozřejmě nic nepíše.¹⁴⁷ Tajemník JKV KSČ Milan Vondruška v rozhovoru v JP dostal otázku, kde se vezmou finanční prostředky, na což odpověděl: „...vše uděláme vlastními silami a z vlastních zdrojů. Bude k tomu zapotřebí hodně obětavosti, nadšení, dobré vůle i pochopení. Jsem přesvědčen, že to najdeme u všech pracujících.“¹⁴⁸ Počítalo se s tím, že každý

¹⁴⁵ F. Bohdal, O stavbě muzea in Jiří ZÁLOHA, ed., Jak jsme budovali Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích, České Budějovice 1975, str. 158.

¹⁴⁶ Výzva komunistů z Vimperka, Jihočeská pravda, roč. 27, č. 27, 2.2.1971, str. 1.

¹⁴⁷ Novináři na konto 787-239, Jihočeská pravda, roč. 27, č. 43, 20.2.1971, str. 1.)

¹⁴⁸ Památník revoluční minulosti a socialistického dneška, Jihočeská pravda, roč. 27, č. 43, 26.2.1971, str. 1-2.

pomůže a o tom, jestli existoval nějaký odpor proti strhávání platu nebo odmítnutí jezdit na brigády stavebních prací, není samozřejmě v Jihočeské pravdě ani zmínky. Prostřednictvím uspořádání sbírek, mimořádně pracovních směn (neproplacených), kulturního fondu JZD, brigádních prací od studentů (sběr papírů, bylinek a jiného), prodejem či darováním uměleckých děl (např. malíř Milan Peterka věnoval obraz k výzdobě Památníku, Ota Matoušek zase cyklus grafických listů se sociální tematikou pro interiér, jihočeští výtvarníci umělecká díla věnovali do fondu, jejichž prodejem získané peníze darovali) získávali peníze, které tak putovaly na konto 787-239.¹⁴⁹

Památník měl být původně slavnostně otevřen k 55. výročí vzniku komunistické strany, ale v říjnu 1973 bylo nakonec dohodnuto, že se otevření posune o rok a půl dopředu k 30. výročí osvobození ČSSR Sovětskou armádou. Proti tomu protestoval ředitel Jihočeského muzea Evžen Schneider, že není možné vše řádně stihnout v tak krátkém termínu, protože zároveň ještě podnik národní podnik Výstavnictví musel mít rok na realizaci výroby a instalace. Nebyl sám, nesouhlasilo ani vedení Státního archivu v Třeboni. Obávali se, že by zkrácení lhůty mohlo poškodit kvalitu odborné stránky ve zpracování rešerší a následných libretch a scénářích expozic. Námitky a připomínky a dobře vedené argumenty vycházející od odborníků muzeologického a historického zaměření, nebyly vzaty v potaz a termín 9. května 1975 definitivně potvrdili. Pod tlakem se nakonec podařilo úkol splnit a vypracované libreto předali do rukou n.p. Výstavnictví.¹⁵⁰ Na konci roku 1974 byl pak schválen definitivní název Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech.

Národní podnik Výstavnictví Praha v roce 1987 slavil 40leté výročí, jehož základy se berou z pracovního sdružení k přípravě Slovanské zemědělské výstavy z roku 1947, ale až po úspěchu světové výstavy v Bruselu (1958), kdy český pavilon získal několik ocenění, byl v roce 1960 zřízen národní podnik Výstavnictví jako samostatná organizace pod vedením Ministerstva kultury. Úkolem podniku bylo zabezpečovat výstavy, dodávat výstavní zařízení a zajišťovat stálé výstavy. *„Od samého počátku své existence usiluje svou činností o kvalitní rozvoj československé výtvarní tvorby , významného oboru kolektivního umění, který spojuje tvůrčí, organizační a*

¹⁴⁹ Viz Jihočeská pravda

¹⁵⁰ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 14, sig. IV/1, k.5, f. 9-10.

*výrobní činnost v účinný nástroj politické, hospodářské a kulturní výchovy lidu i jeho revolučního mírového díla.*¹⁵¹ Tak popsal ředitel PhDr. Čeněk Červený, CSc. úlohu podniku v socialistickém Československu, který se v jižních Čechách podílel na MDRH jižních Čech, poté i Muzeu revolučního hnutí v Táboře, vybudování památníku Jana Žižky v Trocnově a Jana Husa v Husinci apod. N.p. Výstavnictví byl ve své době považován za jeden z kulturně-politických nástrojů ve formování socialistické společnosti a výchově nového člověka. N.p. Výstavnictví byl v našem sledovaném muzeu zodpovědný za komplexní realizaci expozice dle technického scénáře a projektu, včetně výtvarného řešení. Dalším úkolem bylo zajištění výroby maket, kopií, faksimilií, restaurace sbírkových předmětů a fotografií. Na starost měli i propagaci muzea – výrobu plakátů, propagaci výstav, pozvánky a další propagační materiály. Na jejich realizaci se podílela Jihočeská tiskárna v Českých Budějovicích, která měla k slavnostnímu otevření na starost vytisknutí plakátů barevných či černobílých, malých nebo velkých, určených jak k propagaci, tak i oznamujících otevření či jiných záležitostí. Dokonce k otevření ve spolupráci se Supraphonem v Praze připravili propagační gramofonovou desku v nákladu jednoho tisíce, která obsahovala na první straně Jiřího Kosinu a revoluční předehru v podání Jihočeského symfonického orchestru s dirigentem Karlem Novákem a na druhé straně zpěvačky Jihočeského souboru písní a tanců zpívaly dělnické písně z jižních Čech.¹⁵²

V září roku 1972 vyhlásil Městský národní výbor v Českých Budějovicích společně se Svazem českých výtvarných umělců a Českým fondem výtvarných umění soutěž na výzdobu Muzea, jež byla ukončena 30. března 1973. Celkem se přihlásilo 64 soutěžících, kteří poslali návrhy tematicky zaměřené na život a práci lidu jižních Čech.¹⁵³ Muzeum prostřednictvím soutěže mělo získat: volnou plastiku na stěně při vstupu (vybrán František Mrázek), mozaiku na stěnu foyeru v přízemí, barevný obraz na stěnu v klubu, ručně tkanou tapiserii do pracovny ředitele, barevnou enkaustiku do studovny, relief pro foyer do 1. a 2. patra, obraz nebo tapiserii pro síň družby. Ti, co byli vybráni jako zhotovitelé těchto výtvarných děl, je museli dodat do 1. října 1974.¹⁵⁴ V přízemí se nacházela mozaika Václava Boukala a Karla Březiny nazývaná „Motivy

¹⁵¹ František DOBIÁŠ – Albína MĚCHUROVÁ, *Výstavnictví, n. p. Praha v československé výstavní tvorbě: 1947-1987*. Praha 1987, úvod.

¹⁵² SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 27, sig. VI/1, k.8, f.47-49, 57,59.

¹⁵³ Výtvarná díla pro Památník, Jihočeská pravda, roč. 29, č. 99, 27.4.1973, str. 4.

¹⁵⁴ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 20, sig. IV/7, k. 7, f. 14–19.

jihočeské krajiny“, jež měla být podle zadání vytvořena v duchu slavných revolučních tradic a znázornit tak socialistickou přeměnu kraje. V prvním patře visel monumentální reliéf „Hráz tábora socialismu“, který představoval Šumavu a pevnou hráz socialistického tábora. Mezi navrhovanými umělci tohoto reliéfu byl Karel Štěch, Stanislav Zadražil a Miloslav Cicvárek, ale nakonec zvítězil pražský sochař Václav Markup.¹⁵⁵ Ve druhém patře pak byl reliéf sochaře Bohumila Dobiáše mladšího, jenž se nazýval „Přeměny jihočeského zemědělství“, který měl znázorňovat jižní Čechy jako země živitelku a socialistickou přeměnu zemědělství. Na stejném patře se pak nacházela skleněná figurální plastika Josefa Soukupa oslavující sklo a práci jihočeských sklářů.¹⁵⁶ I po zániku muzea a převzetí budovy do rukou Jihočeské vědecké knihovny zůstaly tyto výjevy zachovány a zůstávají dodnes předměty, které měly představovat úspěchy socialistické společnosti.

Při zřizování expozice se vedení muzea snažilo navázat spolupráce s ostatními institucemi kvůli zapůjčení exponátů, vyhotovení replik, zpracování bibliografie, výpůjčce výtvarných děl a jiných záležitostí. Požádali Ústav marxismu-leninismu, aby se podívali na tematické a ideové pojetí expozice a navrhli, jakou spolupráci by mohli podle možností uzavřít. Ústav marxismu-leninismu jim osnovu a ideovou náplň expozice schválil, ale žádnou bližší spolupráci nenabídl z důvodu vytíženosti pracovníků, jen se uvolili k poskytnutí odborné pomoci při zpracování libreta či scénáře. Vedení Muzea zaslalo žádost o uvolnění dr. Stránského (významného muzeologa v tehdejší Československu) z Moravského muzea, ale jak je již jasné, nedokázali ho uvolnit z důvodu pracovní vytíženosti, jen nabídli, že by mohl poskytnout odborné rady či případnou konzultaci. S cílem vybavit interiér dělnické domácnosti z 20. a 30. let 20. století vedení muzea vyzvalo lidi, aby ti, co některé z předmětů vztahující se k tématice (nábytek, nádobí, předměty denní potřeby aj.) vlastní a jsou ochotni předměty darovat nebo prodat, ať se obrátí na okresní muzeum a oznámí to i Jihočeskému muzeu nejpozději do 2. dubna 1975. Československému rozhlasu připadl úkol zpracovat soupis zvukových záznamů vztahující se k tématice expozice nejpozději do 10. dubna 1974. Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody dostalo za úkol vybrat a zpracovat seznam památek, které by se vztahovaly k dílčím tématům stálé expozice, poté i rozhodnout, jaké z fotografií použít,

¹⁵⁵ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 20, sig. IV/7, k. 7, f. 10-11.

¹⁵⁶ Eva ERBANOVÁ, *Architektura 20. století v jižních Čechách: čeho si ceníme na cenných stavbách*, České Budějovice 2023, str. 52-54.

možnost je zapůjčit a také pomoci při popisu dokumentů a jejich zápůjčce.¹⁵⁷ Ještě je nutné zmínit spolupráce s archivy ohledně zapůjčení exponátů k vyfocení, vyhotovení replik, s okresními muzei, s galeriemi o výpůjčce výtvarných děl a soch, s knihovnami ohledně vyhotovení bibliografie i s podniky, například se Škodovkou, která měla za úkol vytvořit maketu komplexu budov podniku. Bez těchto spoluprací by se nedalo vše dodělat v řádném termínu a expozice by bez exponátů a jiných záležitostí nemohla plnit své poslání. Vedení se potýkalo s problémem nedostatku fotografií vztahující se k tematice expozice. Na stránkách Jihočeské pravdy se tak objevila soutěž Dokumenty, vyhlášená k 25. výročí Vítězného února a určená pro fotografy a filmové amatéry, kteří tímto měli přispět k dokumentaci míst a dokladů dělnického hnutí.¹⁵⁸ Další příspěvek v JP vyzýval fotografy k darování nebo možnosti odkoupení fotografií míst spojených s proměnou jižních Čech v rámci 30. let (od osvobození Československa po současnost).¹⁵⁹

5.3 Expozice

Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích mělo za cíl upevnit socialistické a třídní vědomí pracujících a přispět k výchově socialistického člověka, podnítit ho k vlastenectví a šíření myšlenek o dělnickém revolučním hnutí a jejich tradic. Společně s výsledky a úspěchy na poli socialistického budování bylo posláním muzea vše zdokumentovat a prezentovat v trvalé expozici nově vzniklého muzea.

Zprvu se musela vyřešit otázka tematické struktury a prostoru expozice. Toho se ujal dr. Evžen Schneider, ředitel Jihočeského muzea, jenž předložil ideovou směrnicí pro expozici, se kterou byla krajská komise pro regionální dějiny strany spokojena a návrh schválila již v září roku 1972.¹⁶⁰ Poté bylo nutno sesbírat materiál a zpracovat libreto. Spoluprací kolektivu jihočeských historiků, pracovníků Jihočeského muzea, Okresních muzeí a Státního archivu se podařilo během let 1972-1973 materiál nashromáždit, setřídít a vybrat ty nejrelevantnější. Po zjištění, že termín otevření je o rok zkrácen,

¹⁵⁷ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 18, sig. IV/5, k. 6, f. 21,22,25,29,49,50,74,101.

¹⁵⁸ Soutěž dokumenty, Jihočeská pravda, roč. 29, č. 159, 6.7.1973, str. 4.

¹⁵⁹ Příspěvek pro Památník revolučního hnutí, Příležitost pro fotografy, Jihočeská pravda, roč. 29, č. 243, 12.10.1973, str. 4.

¹⁶⁰ Evžen Schneider, O výstavbě muzea a o jeho přípravách jeho stálé expozice in Jak jsme budovali Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích, České Budějovice 1975, str. 143.

vznikla ideově politická komise JKV KSČ s úkolem kontrolovat realizaci ideového záměru, jenž musel být schválen předsednictvem JKV KSČ. Předáním vyhotoveného libreta do rukou n.p. Výstavnictví pak scénárista dr. Marcel Deyl zpracoval scénář (původně byl pověřen tímto úkolem dr. Václav Černý na jaře 1974, ale kvůli tomu, že nesplnil závazek byl na podzim odvolán a na místo něj určen právě dr. Marcel Deyl).¹⁶¹

Během přípravy libreta se potýkali s problémy nedostatku dokumentů o výstavbě socialismu a neexistence odborné literatury právě k tomuto tématu. Proto se ustanovila skupina osmi stážistů složená z odborných pracovníků muzeí v kraji, z nichž každý pocházel z jednoho okresu Jihočeského kraje (Písek, Strakonice, Tábor, Pelhřimov, Jindřichův Hradec, Český Krumlov, České Budějovice). Jejich úkolem se stalo shromáždění a odborné zpracování dokumentů k dějinám socialistické výstavby.¹⁶² Každý ze skupiny byl pověřen, aby navštěvoval místa spojená s průmyslem, zemědělstvím a kulturou a poté zpracovával dokumentaci významných podniků a institucí či událostí. Zpočátku bylo stážistům vytýkáno, že chybí detailnější popisy a nezachycují společenské souvislosti, ale spíše jen technické údaje. Celkově jim byla vytýkána jejich nepreciznost při sběru informací společně se stručnými popisky.¹⁶³ Stážistům byla nabídnuta studijní cesta do Muzea Klementa Gottwalda v prosinci 1974, zda a kdo odcestoval není jasné, ale pravděpodobně se jí účastnili všichni, kteří neměli závažné důvody.¹⁶⁴ Poté, co stážisté dokončili svou práci se zpracováním dokumentů a informací o výstavbě socialismu, předali je týmu při Jihočeském muzeu, jenž pak získané informace a dokumenty využíval při zpracování libreta. Stážisté byli využíváni tam, kde bylo potřeba, tudíž nejen u výstavby socialismu.

Určené pracovní skupiny, jež se podílely na vzniku expozice, pracovaly ve dvou etapách – v první šlo o přípravu libreta a shromáždění dokumentačních podkladů do té doby, než výslednou práci předají n.p. Výstavnictví a během druhé etapy došlo ke spolupráci libretistů, dokumentaristů a scénáristů, kteří se společně podíleli na doplňování libreta a dokumentaci až do zahájení instalace, tj. do listopadu 1974 až do otevření muzea. Sice jsem již nastínila, že na těchto úkolech pracovali stážisté, okruh muzeí a archivu, ale

¹⁶¹ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 32, sig. VIII/a1, k.8, f. 2.

¹⁶² Evžen Schneider, O výstavbě muzea a o jeho přípravách jeho stálé expozice in Jak jsme budovali Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích, České Budějovice 1975, str. 145-146.

¹⁶³ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 16, sig. IV/3, k.5, f. 19.

¹⁶⁴ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č.18, sig. IV/5, k.6, f. 42.

považuji za užitečné alespoň částečně nastínit, kdo co měl, za jaký úkol a z jakých pracovníků se kolektiv skládal. Z Jihočeského muzea bylo uvolněno celkem pět muzejních pracovníků, z nichž tři se zabývali moderními dějinami a zbylí dva staršími. Společně s ostatními rozřazovali, zpracovávali a hodnotili sbírkové předměty a také zajišťovali jejich shromáždění z krajů anebo alespoň jejich fotoreprodukci. Dále na zpracování podoby expozice pracovali i stážisté, o nichž jsem se zmiňovala výše, pracovníci ze Státního archivu v Třeboni, poté okresních archivů, pracovníci Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích (dějepis, geografie, estetika) a i učitelé dějepisu ze středních škol.¹⁶⁵

Úvodní scénář již pak zpracoval dr. Marcel Deyl, který vycházel z ideové koncepce, libreta a dokumentace z kolektivu Jihočeského muzea, Státního archivu v Třeboni a z rad odborníků a představitelů KV KSČ a KNV České Budějovice. Expozice byla rozdělena do tří tematických celků – Ve znamení revolučních tradic jižních Čech, Pod rudou vlajkou a Budovatelskou cestou – cestou svobodného rozvoje.

Prvnímu tematickému celku byl přiřazen jen jeden sál s názvem *Odragem husitského revolučního hnutí a antifeudálních lidových bojů v dělnickém hnutí*. Sál obsahoval světelnou mapu, fotky míst a osobností spojené s husitským hnutím počínaje Janem Husem či Janem Žižkou, dále faksimilie dobových dokumentů, autentické předměty jako hroty šípů, kopí z Trocnova nebo kachli s husitskými bojovníky nebo i model husitského bojového vozu.¹⁶⁶

Pod rudou vlajkou návštěvník nacházel celkem 7 sálů, které prezentovaly dějiny revolučního dělnického hnutí v jižních Čechách od revolučního roku 1848 do únorového převratu. První sál nesoucí název *Počátky kapitalistické industrializace jižních Čech a růst dělnického hnutí od živelnosti ke vzniku první dělnické strany* obsahoval dokumenty a předměty vztahující se k revolučnímu roku 1848 (Císařský patent o zrušení roboty, prapor Národní gardy, Vyvazovací dekret z roboty), poté fotografie a příslušné dokumenty k zakladatelům komunistické ideologie (Karl Marx, Bedřich Engels) včetně Manifestu komunistické strany, dále dokumenty k podnikům či důležitým technickým stavbám formující dělnické hnutí včetně stávek a i zmínky o

¹⁶⁵ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 15, sig. IV/2, k. 5, f. 24-25.

¹⁶⁶ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 40, sig. VIII/a9, k.9, f. 358-362.

některých dělnických spolcích. K tomu byly i přiřazeny texty, které zdůrazňovaly skutečnost, že jižní Čechy nebyly rozvinutou průmyslovou oblastí, ale spíše regionem zemědělským s lehkým průmyslem. To mělo za následek, že se dělnické hnutí zde rozvíjelo pomalým tempem. *Rozvoj masového dělnického hnutí v období nástupu imperialismu, zápas proletariátu za sociální spravedlnost, za demokratické a národní svobody* (od 90. let 19. století do roku 1917), takový byl název třetího sálu, který seznamoval návštěvníky se změnami ekonomické struktury zahrnující továrny (fotografie, pracovní řády, propagační letáky), stávky a ostatní formy boje do roku 1905 (výzvy, letáky, záznamy), poté rok 1905 (první ruská revoluce – leták Ruská revoluce zvítězila, Manifest za všeobecné hlasovací právo v Českých Budějovicích aj.), k problematice první světové války vystavily dobové zbraně, fotografie týkající se mobilizace, dotkli se i každodennosti, a to vystavěním návodu na pečení kukuřičného chleba, potravinových lístků a jiných dokumentů, které měly znázorňovat utrpení lidu za války. V následujícím sále *Ohlas Velké říjnové socialistické revoluce, vznik Československa, boj o sociální charakter republiky a vznik KSČ* dobovou atmosféru vyobrazovaly dobové zbraně, plášť rudoarmějce, rakousko-uherský a československý státní znak a důraz na dva letopočty (1917 a 1921) a samozřejmě fotografie zobrazující významné osobnosti komunistické strany, letáky či dobové materiály.

Pátý sál *Boj KSČ proti buržoaznímu panství v období dočasné stabilizace kapitalismu* a šestý sál *Boj KSČ proti důsledkům světové hospodářské krize, na obranu republiky, za demokracii proti fašismu a válce* pokrývaly ekonomickou situaci a postavení dělnické třídy (fotografie podniků a technických výjevů, dělnických bytů, letáky o stávce, plakáty), bojem KSČ proti buržoazii (dobové plakáty, odborářské průkazy, průkazky Rudé pomoci, volební leták KSČ, dělnické prapory apod.), hospodářskou krizi (fotografie nezaměstnaných a vysídlených na venkov, dokumenty ukazující požadavky nezaměstnaných při hladovém pochodu v roce 1933, graf s počtem exekucí v okrese Třeboň, kopii politického referátu Gottwalda „Komunismus jediná záchrana“ a jiné) a nakonec KSČ proti fašismu (dobové plakáty a letáky proti fašismu, brožury KSČ z roku 1933 a 1935, památky vztahující se k interbrigadistům ve Španělsku, koláž z titulků denního tisku ve vitríně, uprostřed sálu maketa hraničních opevnění v jižních Čechách). Sedmý sál se týkal KSČ za doby nacistické okupace a nesl název *KSČ v čele národně osvobozenického hnutí proti nacistickým okupantům na jihu Čech*. Návštěvník k tomuto tématu viděl fotografie příjezdu německé armády do Kaplice či do Písku, nacistické výzdoby v Českém Krumlově, dokumenty související se zastavením

činnosti KSČ a jejího tisku, kopie seznamu zatčených, psací stroj, který měl ukázat, na čem byly psány ilegální letáky společně s vystavenými dokumenty o pronásledování komunistů, vyhláška o opatření proti židům, památky vězňů z koncentračních táborů, fotografie transportu, dokumenty o partyzánské činnosti a jiné. Osmý sál *Vítězství nad fašismem* zahrnuje bombardování v jižních Čechách na sklonku války, národní výbory během povstání, příjezd Rudé armády a její přivítání. Nacházela se tam i světelná mapa, která zobrazovala postup Sovětské armády od obrany Moskvy až po osvobození Prahy.¹⁶⁷

Poslední tematika s názvem Budovatelskou cestou – cestou svobodného rozvoje obsahovala 6 sálů, jejichž cílem bylo předvést, jak probíhala socialistická přestavba a výstavba společnosti. První alias 9. sál *Boj KSČ za přerůstání národní a demokratické revoluce v socialistickou* se zabíral lety 1945-1948, tedy od konce druhé světové války do komunistického převratu. Obsahoval brožuru košického vládního programu, vyhlášky ONV, archivní materiál k počátkům poválečné stranické práce, dobové plakáty, materiály k tematice znárodnění, koláž titulků denního tisku k vítězství KSČ ve volbách 1946, dokumenty k pozemkové reformě, jmenování Klementa Gottwalda čestným občanem v Chlumu u Třeboně, leták k volbám, fotografie z únorových událostí v regionu, otisknutí čísel Jihočeské pravdy po sledované období, archivní materiál k únoru a dvouletce. V následujícím sále s názvem *Industrializace jižních Čech a rozvoj socialistického průmyslu* se nacházel na panelu text: „V letech socialistické výstavby se změnila tvářnost jižních Čech. Kdysi zaostalý kraj se stal vyspělou průmyslově zemědělskou oblastí.“¹⁶⁸ Tohle tvrzení pak chtěli stvrdit prezentací Lipenské přehrady, dobovými snímky o práci v průmyslu, stavebnictví nebo dopravě a celkově přidáním fotografií jihočeských podniků, které měly názorně ukázat, jak na tom průmyslově dobře jižní Čechy jsou. Do jedné z vitrín pak umístili socialistické závazky společně s čestnými uznáními nejlepším zaměstnancům. V jedenáctém sálu *Kolektivizace zemědělství a rozvoj socialistické zemědělské velkovýroby v Jihočeském kraji* návštěvník spatřil přihlášky do JZD, plakát proti kulakům a k založení JZD, grafické znázornění, jak postupovala kolektivizace, odznaky, které byly uděleny jihočeským zemědělcům, fotografie techniky, úkonů, sklizní a chovu, model farmy skotu a velkovýkrmy prasat. Ve dvanáctém sále *Růst kulturní a životní úrovně*

¹⁶⁷ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 40, sig. VIII/a9, k.9, f. 368-384, 387-390, 392-441.

¹⁶⁸ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 40, sig. VIII/a9, k.9, f. 453.

pracujících v Jihočeském kraji využívali polyekran (promítání vymyšlené Emilem Radokem, kdy v podstatě šlo o promítání na více plochách různých tvarů) ¹⁶⁹ s tematikou „Vítězství socialismu“ a cílem bylo srovnat starý a nový život ve všech aspektech společnosti a zdůraznit triumf socialismu. Jediným exponátem byl dálnopis, který měl fungovat a podávat textovou informaci o aktuálních problémech v kraji a byl ovládán fotobuňkou. Třináctý sál *Záruky šťastné budoucnosti* ukazoval růst životní úrovně pracujících a socialistické kulturní revoluce. V sálu stála maketa velkého moderního sídliště, obecně sál prezentoval návštěvníkům údaje o tom, jak socialistický režim pečuje o životní prostředí, jak moderně staví sídliště, jak pečuje o památky, zdraví, školství, sport i kulturní život. Na skleněných stélách byl vyobrazen dělník u stroje, ošetřovatelka skotu, zedník na stavbě sídliště, řidič autobusu na silnici, lékař při operaci, dítě ve škole, stařec na lavičce ...¹⁷⁰ *Sál průkopníků socialismu a internacionální družby* je posledním sálem stálé expozice a je rozdělen do dvou celků, z nichž jeden se zabýval zakladateli KSČ a významnými osobnostmi z řad budovatelů socialismu a antifašistických bojovníků a druhý celek představoval úspěchy socialistické výstavby v krajích Československa a ostatních socialistických států východního bloku a prohlubování vzájemných vztahů. Zároveň byl tento sál vybaven tak, aby mohl sloužit i pro účely shromažďování při slavnostních akcích.¹⁷¹

5.4 Statut Muzea

Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech od počáteční myšlenky založení bylo koncipováno podle přijatých Zásad rozvoje českého muzejnictví, podle nichž se má Muzeum zapojit do politických aktivit a klást důraz na spolupráci s galeriemi, státní památkovou péčí a jinými institucemi. Jak jsem již výše nastínila, tento předpoklad MDRH splnilo. V návaznosti na tuto Zásadu byl v Jihočeském kraji během roku 1974 zpracován Program dlouhodobého rozvoje muzeí a památníků Jihočeského kraje. Plán *„vyhlašuje síť muzeí a památníků v působnosti národních výborů na území Jihočeského kraje a stanoví zásady plánovitého rozvíjení této sítě tak, aby byla zajištěna jednota jejich odborného i kulturně výchovného působení [...], stanoví rozhodující směry rozvoje odborné práce muzeí, racionalizace a zvyšování efektivity*

¹⁶⁹ Kateřina VESELÁ, *Metoda polyekran a její využití ve vlastním audiovizuálním díle* [online]. JAMU v Brně, Divadelní fakulta, 2019. Bakalářská práce, str. 7-8.

¹⁷⁰ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 40, sig. VIII/a9, k.9, f. 442-477, 178-180, 204-223.

¹⁷¹ Evžen SCHNEIDER, *Stručný průvodce expozicí Muzea dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích*. České Budějovice 1975, str. 12-13.

[...], stanoví hlavní úkoly vzdělávací a výchovné činnosti muzeí v kraji, pozvednutí její účinnosti na úroveň potřeb vyspělé socialistické společnosti.“¹⁷² Program nadále řešil, jak budovat expozice zabývající se nejnovějšími dějinami a výstavbou socialismu, v nichž se objevuje nutnost vyzdvihnout úlohu revolučního hnutí dělnické třídy jako hybatele dějin a zasadit ho do historického kontext, nikoliv zabývat se hnutím samotným. Také bylo nutné vzít v potaz nejen aspekt politický, ale zahrnout i ekonomický, sociální, etnografický a jiný. Neustále pracovníky vzdělávat v oborech historie, etnografie, geografie a požadovat, aby disponovali odborným vzděláním. Dále využívat v expozicích moderní technologie jako filmy, zvukové záznamy, televizní kazety a spolupracovat s poznatky z kronik či zájmových historických spolků.¹⁷³ V rámci vydání *Zásady zabezpečení komplexní dokumentace období výstavby socialismu* musely krajské národní výbory v oblasti muzejnictví svolat krajské aktivity, na nich jim osvětlit, jak zavést závěry a úkoly do muzeí či galerií a také zpracovat plán zdokonalení muzejních expozic týkající se období výstavby socialismu v letech 1986-1990.¹⁷⁴ Závěry XV. sjezdu KSČ se promítly i do oblasti muzejnictví, v níž se nejvýznamnějším počinem v jižních Čechách stalo otevření MDRH, které plnilo kulturně-výchovnou funkci státu, uplatnilo vedoucí úlohu KSČ a napomáhalo k výchově socialistického člověka a jeho třídního vědomí.¹⁷⁵ V roce 1986 letech vyšel metodický list k dokumentaci dělnického hnutí v ČSR PhDr. Dušana Janáka, který pracoval v Muzeu revolučních bojů a osvobození v Ostravě, kde se zabýval otázkami metodologie a terminologie, periodizace, tematického členění dokumentace, spoluprací s muzei, metodami sběru, i tříděním a evidencí sbírek.¹⁷⁶

Od začátku zřízení Muzea se počítalo s tím, že bude součástí Jihočeského muzea, ale v průběhu budování se začalo přemýšlet, že by mohlo podle zákona o Muzeích a galeriích z roku 1959 sloužit jako specializované muzeum a samostatná příspěvková organizace, která by byla řízena odborem kultury Jihočeského KNV. Muzeum se muselo posuzovat z celostátní úrovně, protože svým posláním a programem přesahovalo kraj, což vyplývalo ze Zásad rozvoje českého muzejnictví, a proto bylo

¹⁷² Evžen SCHNEIDER – Vratislav KULÍŘ, *Koncepce dlouhodobého rozvoje muzeí a památníků Jihočeského kraje: základní materiály*. České Budějovice 1975, str. 2-3.

¹⁷³ Tamtéž, str. 7,17,33-35.

¹⁷⁴ Fond JKNV České Budějovice – inv.č. 1578, sig. 403, k.843, f. 2-4.

¹⁷⁵ Program rozvoje kultury v Jihočeském kraji na léta 1976-1980, Realizujeme závěry XV. sjezdu KSČ, Jihočeská pravda, roč. 32, č. 168, 16.7.1976, str.4.

¹⁷⁶ Dušan JANÁK, Dušan, *Dokumentace dělnického hnutí a KSČ v ČSR*, Praha 1986.

nutné návrh předložit Ministerstvu kultury, a i vedoucím stranických muzeí, jelikož tematika MDRH jižních Čech byla velice podobná expozicím ve stranických muzeích. Pokud by se Muzeum nezabývalo nejnovějšími dějinami a výstavbou socialismu, neslučovalo by se to se Zásady, které právě připomněly nutnost tyto dvě období zdokumentovat a prezentovat. V posudku na osamotnění muzea v Brně navrhovali tři možnosti, jak vše vyřešit – buď na Muzeum pohlížet jako na památník a dokumentaci současnosti přenechat Jihočeskému muzeu nebo pojmout Muzeum jako specializované stranické zařízení a budovat expozice v souladu a se souhlasem stranických muzeí a zabývat se dějinami dělnického hnutí a KSČ, anebo že by muzeum bylo rozšířením Jihočeského muzea a rozděleno na tři dílčí muzea (muzeum přírody jižních Čech, muzeum historie jižních Čech, muzeum dělnického hnutí a budování socialismu jižních Čech – to by bylo umístěno v nové budově, ostatní v Jihočeském muzeu).¹⁷⁷ Podle bulletinu muzeí Jihočeské kraje z roku 1975 MDRH jižních Čech sloužilo jako specializované muzeum, které s sebou neslo politicko-výchovné a vzdělávací poslání v dějinách revolučního dělnického hnutí a samozřejmě dějinách komunistické strany v jižních Čechách. Od 1. prosince 1979 pak instituce nabyla s účinností statut Muzea, z něž se stalo specializované krajské muzeum, jenž se zaměřuje na dokumentaci dělnického hnutí, dějin KSČ a výstavby socialismu.¹⁷⁸ To, že nakonec došlo k převedení Muzea pod politickou správu Krajského národního výboru, představovalo výjimku, protože většina stranických muzeí se nacházela v Praze anebo se nevěnovala dějinám regionu.¹⁷⁹ Muzeum mělo celkem 6 funkcí – expoziční (využití trvalé expozice prostřednictvím organizování návštěv a prohlídek společně s průvodci), ideově výchovně-vzdělávací (využívání expozice při vzdělávacích činnostech a studijních účelech, konání přednášek a příležitostných akcí), sbírkovou a dokumentační (částečná spolupráce s jinými orgány či institucemi na budování a doplňování sbírkového fondu, vyhotovení fotografií žijících zasloužilých členů KSČ a uchování jejich vzpomínek na magnetofon), výstavní (vytváření krátkodobých výstav pro dva sály společně ve spolupráci s Muzeem Klementa Gottwalda, s Jihočeským a jinými institucemi), odborně poradenskou (poskytování rad ohledně síní a koutů revolučních tradic v JZD, ve školách apod.) a nakonec ediční (vydávání vlastních textů).¹⁸⁰

¹⁷⁷ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 1, sig. I/1, k. 1, f. 8-9, 11-15.

¹⁷⁸ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 1, sig. I/1, k. 1, f. 17.

¹⁷⁹ Ondřej Táborský. Dějiny podle plánu. Politika dějin a paměti v normalizačním muzejnictví in ŠUSTROVÁ, Radka, ed. a HÉDLOVÁ, Luba, ed. Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti, str. 299.

¹⁸⁰ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 15, sig. IV/2, k. 5, f. 37-39.

V muzeu se nenacházely jen místnosti určené pro stálou expozici a krátkodobé výstavy, ale také archiv, knihovna, depozitář sbírek, badatelna s kapacitou až pro 15 lidí, studovna s posluchárnou v jednom pro 40 lidí s možností i filmové projekce. Dále i minikino, zvuková kabina na náslechy výukových dokumentů. Samozřejmě i místnosti pro sociální zařízení, pět pracoven – jedna pro ředitele, sekretářku, tři pro odborné pracovníky a jedna klubovna.¹⁸¹

5.5 Činnost muzea od otevření po zánik

V prostoru před Muzeem v 10 hodin dne 10. května 1975 započal nástup pracujících a vojsk. O hodinu později přišla před muzeum z Domu kultury ROH delegace, zazněly fanfáry a povel „Útvary k poctě zbraň!“, proběhlo předání hlášení a pozdrav vojsk z hlavní tribuny. Chvilí po jedenácté hodině zazněla státní hymna ČSSR a SSSR a po jejich doznění vyšel další povel „Na řemen zbraň!“. Po té započala manifestace, kde předseda Jihočeského KNV František Samec pronesl proslov, čímž zahájil shromáždění u příležitosti 30. výročí osvobození republiky Rudou armádou a po jeho skončení požádal předsedu federální vlády JUDr. Lubomíra Štrougala, aby se ujal hlavního projevu na slavnostním otevření.¹⁸² Zde přikládám krátký úryvek pro představu: *„Muzeum dělnického revolučního hnutí v jižních Čechách, které dnes slavnostně otevíráme, bylo vybudováno obětavou prací tisíců občanů, členů Komunistické strany Československa, dalších organizací Národní fronty a národních výborů. Vzniklo tak dílo, které nepředstavuje jen velké materiální hodnoty, ale které bude pomáhat – a jak věříme – úspěšně – poučení a výchově jak nás, dříve narozených, tak především mladých generací. [...] Soudružky a soudruzi, vážení přátelé! Ať se rozvíjí přátelství našich národů s národy ostatních zemí socialistického společenství v čele s bratrským lidem velikého Sovětského svazu! Ať žije osvědčená vůdkyně našeho pracujícího lidu Komunistická strana Československa! Ať žije a do krásy rozkvétá naše vlast – Československá socialistická republika!“*¹⁸³ Za projev František Samec poděkoval a pozdravil představitele velvyslanectví SSSR v ČSSR. Zazněla píseň Rudý prapor a My za mír a přešlo se k ukládání památných prstí

¹⁸¹ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. č. 15, sig. IV/2, k. 5, f. 32.

¹⁸² SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 29, sig. VI/3, k.8, f. 5, 17, 18.

¹⁸³ Slavnostní projev předsedy federální vlády ČSSR soudruha JUDr. Lubomíra Štrougala při otevření Muzea dělnického revolučního hnutí jižních Čech 10. května 1975 in Jak jsme budovali Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích, České Budějovice 1975, str. 5,7.

z Chatyně, Šipky a Buzludžy, Sárísápu a Tatabánye, Buchenwaldu a z jižních Čech pak z Tábora, Trocnova, Husince, Sodoměře, Netřebic, Nové Včelnice, Mnichu a Bernartic za doprovodu vojenské hudby se skladbou Pochod padlých vojáků. Následně proběhla přísaha společně s písněmi Husitského chorálu, po níž pak přišla na řadu Československá státní hymna. Po jejím dohrání se ujal znovu slova František Samec, který poděkoval účastníkům a manifestaci uzavřely čs. lidové armády a Lidové milice slavnostním pochodem. Lubomír Štrougal společně s Hejnou a Samcem přišli k hlavnímu vchodu muzea a předseda vlády za doprovodu Internacionály přestříhl pásku. Poté vojska odešla k slavnostnímu pochodu, představitelé vešli do muzejního komplexu a začala prohlídka, která měla všechny provést dějinami revolučního hnutí jižních Čech.¹⁸⁴

Muzeum bylo pro širokou veřejnost během slavnostního dne otevřeno od 13 do 17 hodin. Po skončení otevírací doby pak ve 3. podlaží proběhlo setkání představitelů, kteří se podíleli na výstavbě Muzea, kde se jim dostalo poděkování a předání odměn. Od 8 hodin pak byla naplánovaná akce v prostorách Domu kultury na Senovážném náměstí (dnes nazývaný Metropol). Zároveň od půl 5 probíhal slavnostní průvod městem, jenž započal na Lidické třídě a šel okolo Muzea až po Žižkovo náměstí (nyní náměstí Přemysla Otakara II.), kde probíhal kulturní program. Na náměstí byla postavena tři pódia, na nichž vystupovali různí umělci, a umístěny předměty znázorňující příchod Rudé armády do města. Akce na počest osvobození pak byly zakončeny ohňostrojem.¹⁸⁵ Muzeum mělo otevřeno mimo pondělí každý den od 9 do 17 hodin a výše vstupného se orientovala okolo 2 Kčs pro dospělé, pro studenty/invalidy/vojáky 1 Kč a v době vyučování pro školní třídy zdarma.

Během 70. a 80. let v muzeu došlo k několika krátkodobým výstavám, které probíhaly ve dvou sálech vyhraničených přímo pro ně. Pro ilustraci jsem si vybrala výstavu „Ženy v boji za socialismus“, jejíž otevření proběhlo 9. prosince roku 1975. Tato konkrétní výstava byla vytvořena ve spolupráci s Muzeem Klementa Gottwalda k příležitosti Mezinárodního roku žen. Přípravy scénáře se zhostila PhDr. Renata Wohlgenuthová CSc. a Květa Soukupová zaujala místo dokumentátorky. Ideový námět výstavy vycházel z představy, že teprve marxismus-leninismus nechápal ženskou otázku odděleně, ale

¹⁸⁴ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 29, sig. VI/3, k. 8, f. 5,6, 17-22.

¹⁸⁵ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 29, sig. VI/3, k. 8, f. 12-14.

přířkl jí význam a začlenil ji do budování socialistické společnosti. A také, že Komunistická strana Československa zformulovala svůj politický program, jenž stál na boji celé dělnické třídy, jak dělníků, tak i žen, proti kapitalismu. Ideovost celé výstavy je velmi patrná z následujícího úseku scénáře: „*Socialistická společnost zrovnoprávnila ženu ve všech oblastech života, zajistila její mateřství a výchovné poslání v rodině, dala jí možnost vysoké společenské angažovanosti, usiluje o ulehčení i jejích rodinných povinností v domácnosti.*“¹⁸⁶ Výstava měla za cíl návštěvníkům znázornit dějiny ženského dělnického hnutí od vstupu žen do politického života do současnosti (rozmezí od 90. let 19. století do 70. let 20. století). Před vchodem do výstavy byl umístěn odlitek sochy Jožky Jabůrkové (novinářky a redaktorky dělnického ženského časopisu Rozsévačka, která po rozpuštění KSČ přešla do ilegality a řídila časopis Kytice a která byla kvůli novinářské činnosti zatčena a vězněna, z vězení pak převezena do koncentračního tábora Ravensbrück, kde v roce 1942 po nervovém onemocnění a i v důsledku nedostatečné péče zemřela).¹⁸⁷ Výstava se rozprostírala celkem na 34 panelech a v 5 vitrínách, kam umístili trojrozměrné dokumenty. Panely začínaly chronologicky i tematicky a návštěvník spatřil dobové fotografie žen v boji za všeobecné hlasovací právo v roce 1905, ženy a děti v muničních továrnách, fronty žen na potraviny, ženy v průvodu 1. máje na Kladně 1919, agitační výbor komunistických žen na Slovensku, první poslankyně KSČ (M. Kollariková, M. Vobecká, L. Landová-Štychová), vyšívání prapor moravskými komunistkami, střelby do žen ve Frývaldově (1931), členek Federace proletářské tělovýchovy ve 20. letech, českých žen šijí obleky pro děti španělských uprchlíků, průvodu žen za Lidovou frontu 1936, žen staví cí barikády v květnovém povstání 1945, žen ja ko ošetřovatelek při povstání, ženské brigády v akci 30 milionů hodin v republice, žen v manifestaci na Staroměstském náměstí v únoru 1948, z ustanovujícího kongresu mezinárodní federace demokratických žen 1945. Vystavené nebyly jen fotografie, ale samozřejmě i dobové dokumenty, např. protestní články Ženského listu k prosincové generální stávce 1920, montáž plakátů a článků, Světový protiválečný kongres žen v Paříži 1934, prohlášení Košického vládního programu o postavení ženy a matky v lidově demokratickém Československu, manifestace žen na Václavském náměstí a jiné. Ve vitrínách umístili například knihy, brožury, letáky komunistického ženského hnutí ve 20. letech, ženské komunistické časopisy ve 20. letech a na počátku 30. let. Co se týče

¹⁸⁶ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 73, sig. VIII/e5, k.19, f. 3-7.

¹⁸⁷ Vladimír FORST a kol, *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce.* 2/I. H-J. Praha 1993, str. 431.

období současnosti, tak v rámci panelu Československé ženy budující socialismus, stál citát Klementa Gottwalda „*Naše ženy mají zlaté ruce a dobré hlavy*“¹⁸⁸, dále tam patřily fotografie z První celostátní konference údernic roku 1949 a také fotografie budovatelek velkých staveb socialismu a mládeže společně s plakátem Žen v první pětiletce. V panelu, jenž oceňoval práci žen, se nacházela fotografie hrdinek socialistické práce a fotomontáž ze setkání významných žen s K. Gottwaldem, A. Zápotockým, G. Husákem a prezidentem Ludvíkem Svobodou. Dále se výstava zmiňuje o vzniku Československého svazu žen, o ženách pracujících ve všech možných odvětvích společně s grafem ženské vzdělanosti, o jejich účasti na poli sportu (o Věře Čáslavské ani zmínka), dále i o sociální péči státu o ženy (fotomontáže pracovníc v lázních nebo na rekreaci, dále i péče o staré a osamocené ženy), stál tam i panel zabývající se dnešní sovětskou ženou společně s fotkou Valentiny Těřeškovové apod.¹⁸⁹

Muzeum se mělo stát kulturním centrem, proto se zde mimo stálé expozice a krátkodobé výstavy konaly přednášky, hudební pořady, setkání či různé vzdělávací cykly. Obsah činnosti Muzea se odvíjel od významných politických a společenských událostí, výročí regionálních událostí, činitelů dělnického hnutí nejen regionálního, ale i celostátního. Dále se dbalo i na významná výročí socialistických států a mezinárodního dělnického hnutí a výročí osobností, které byly spjaty s dělnickým a komunistickým hnutím, včetně regionálních osobností.¹⁹⁰ Během některých krátkodobých výstav MDRH spolupracovalo s Muzeem V. I. Lenina, například při výstavě Lenin a současnost nebo V. I. Lenin v sovětském politickém plakátu. V roce 1980 reagovali na 35. výročí osvobození republiky Sovětskou armádou či 110. výročí narození Lenina a jiné. V rámci cyklu Velké osobnosti dělnického hnutí v roce 1980 proběhly hudební večery pro mládež k osobnostem Bohumíra Šmerala (40. výročí jeho smrti), Klementa Gottwalda (85. výročí narození), Antonína Zápotockého (97. výročí narození) a dalším. Pověštinou se k výročím konala jak politická výstava, tak i výtvarná, tedy výtvarné znázornění událostí či osobností. V roce 1981 probíhaly politické výstavy, a také výtvarné zaměřené na životní jubilea jihočeských umělců jako Stanislava Zdražila k jeho 50. narozeninám a Ada Nováka k 70. narozeninám. Nebo ve spolupráci s Památníkem Terezín připravili krátkodobou výstavu zabývající se atentátem na Heydricha a jeho ohlasu v Malé pevnosti Terezín a společně s Muzeem

¹⁸⁸ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 73, sig. VIII/e5, k.19, f. 28.

¹⁸⁹ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 73, sig. VIII/e5, k. 19, f. 4-34.

¹⁹⁰ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 32, sig. VIII/a1, k. 8, f. 3.

Klementa Gottwalda pak dokumentární výstavu Jiřího Dimitrova. Kulturní akce na tento rok spadaly pod literární a koncertní večery k výročí či k narozeninám, přednáška o Zdeňkovi Nejedlém pro studenty a dělníky k příležitosti 30. výročí úmrtí v rámci cyklu „Komu se chceš podobat“. Bylo možné zkouknout i v rámci filmového večeru Osvobození Prahy a Osvobození Českých Budějovic anebo film „Zajtra bude neskoro“ k 38. výročí Slovenského národného povstání. V roce 1983 reagovaly na červnové Světové shromáždění za mír a život proti jaderné válce koncertem souborů pionýrů a mládeže a také výstavou dětských výtvarných prací s názvem „Děti, mír, umění“. Další akce byly literární večery k MDŽ a 25. výročí úmrtí Marie Pujmanové a akce týkající se 35. výročí Vítězného února (Únor 1948 a dnešek, Únor 1948 a Klement Gottwald, národní hrdina Julius Fučík). V roce 1984 u některých výstav vzali v potaz i současná témata, například výstava k problematice hospodaření s tepelnou energií s názvem „Teplo pro miliony“ a podtitulem „Nejsme tak bohatí, abychom mohli plýtvat“. Samozřejmě ani tento rok nebyl výjimkou a dbal na politické výstavy, z nichž jedna byla na počest Antonína Zápotockého k jeho 100. výročí vytvořená ve spolupráci s Muzeem Klementa Gottwalda. Téhož roku se pokračovalo v cyklu Velké osobnosti dělnického revolučního hnutí a třetí části cyklu Cesta svobody ke 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Na rok 1985 připravili krátkodobé výstavy zabývající se jihočeskými výtvarníky a architekty, fašismem během 2. světové války a jiné. Také pokračovali v pořádání cyklu Cesta svobody, v němž se zabývali Košickým vládním programem. S ohledem na 115. výročí narození Lenina uspořádali literární večer a jeho osoba pak stanula v přednášeném cyklu Velkých osobností dělnického revolučního hnutí. Na další rok do krátkodobých výstav zařadili témata jako vztah komunistů k husitským tradicím, 65 let komunistické strany, Klement Gottwald, či dětská literatura socialistických zemí apod. Návštěvník by si v 1986 v kulturní oblasti mohl poslechnout literárně hudební večer k 65. výročí založení KSČ a k 38. výročí vítězství socialistické revoluce či k Mezinárodnímu dni žen. Mimo cykly „Komu se chceš podobat“ a „Velké osobnosti...“ zařadili také cyklus přednášek vztahující se k 65. výročí KSČ. Výstavní činnost k roku 1987 se zaměřila například na 45. výročí založení 1. čs. armádního sboru v SSSR, na heydrichiádu, na aktuální téma, a to výstavbu elektrárny Temelín a na 70. výročí VŘSR. Koncerty, literární pořady, přednáškové cykly a také nově besedy se spisovateli. Předposlední rok fungování muzea se nesl v podobném duchu jako ostatní předchozí roky – krátkodobé výstavy k Mnichovu 1938, výtvarné práce, koncert Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého, literárně hudební pořady, beseda o československé lidové armádě a jejím poslání.

V posledním roce existence muzea se výstavy dotkly 40. výročí založení Rady vzájemné hospodářské pomoci, 40. výročí IX. sjezdu KSČ a přijetí programu socialistické výstavby, a co se týče kulturního programu, tak klasicky se odehrály koncerty, literární večery a vzdělávací programy pro mladé i s novým cyklem 40 let výstavby a budování socialismu v Jihočeském kraji přibližující IX. sjezd KSČ, hospodářský a sociální rozvoj, JZD a rozvoj zemědělství, RVHP.¹⁹¹ Mimo tyto akce v Muzeu docházelo i k předávání občanských průkazů či výučních listů, pionýrským slibům nebo vyhlášení výsledků dějepisných soutěží.

Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech se stalo jakýmsi symbolem, a i reprezentativním místem. Pokud do krajského města přijela zahraniční delegace, bylo stoprocentní, že se do muzea vypraví. Například skupina vedoucích pracovníků oblastních výborů KSSS v září roku 1975 navštívila muzeum,¹⁹² o dva roky později muzeum spatřil tajemník ÚV KS Vietnamu Le Quang-Dao,¹⁹³ v roce 1980 hosté z Gomelské oblasti, se kterou mělo město přátelské styky,¹⁹⁴ téhož roku i delegace komunistů z Řecka,¹⁹⁵ a další. Vybrala jsem jen pár případů pro ukázkou, povětšinou se v Jihočeské pravdě o návštěvě muzea delegacemi píše jen to, že je seznámili s dějinami dělnického hnutí jižních Čech. Zajímavostí je, že v září 1978 Muzeum navštívil sám Vladimír Remek, který se zapsal do pamětní knihy, kam umístili jeho fotografii s podpisem a s poděkováním znějící *„Děkuji z celého srdce vedení MDRH za pozvání a za možnost seznámit se s velmi zajímavou expozicí muzea. Hluboká jednota obsahu i formy expozice dává velké možnosti při výchově hlavně mladé generace. Přeji všem pracovníkům muzea hodně úspěchů v záslužné práci, osobní štěstí i radost.“*¹⁹⁶

Po událostech listopadu 1989 vyvstaly otázky, co bude s budovou Muzea. V otevřených dopisech zasílaných do Jihočeské pravdy padaly návrhy, aby se z Muzea stala galerie a z budovy KV KSČ hotel, zatímco pracovníci MDRH i Jihočeského muzea se shodli na tom, že nejlepší by bylo sloučit MDRH a Jihočeské muzeum v jedno kvůli tomu, že obě muzea mají dohromady přes 800 tisíc sbírkových předmětů a není pro ně tolik

¹⁹¹ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 64, sig. VIII/b22, k 11, f. 2-9,12-15,19-21,26,26,31,45-48,80-82,93-95, 119,120,159,169,171,207,208,209,214-216,251-253,284-288.

¹⁹² Návštěva sovětských hostů, Jihočeská pravda, roč. 31, č. 225, 24.9.1975, str. 1.

¹⁹³ Vzácný host v kraji, Jihočeská pravda, roč. 33, č. 188, 11.8.1977, str. 1.

¹⁹⁴ Vlak družby ze SSSR na jihu Čech, Hosté z Gomelu, Jihočeská pravda, roč. 36, č. 107, 7.5.1980, str.5.

¹⁹⁵ Delegace KS Řecka na jihu Čech, Jihočeská pravda, roč. 36, č. 148, 25.6.1980, str. 1.

¹⁹⁶ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 42, sig. VIII/b1, kniha 9.

kapacity, musí být tak uschovávány v několika objektech, které nemají vyhovující podmínky, a právě MDRH disponuje vhodnými podmínkami na uschování předmětů, a mimo to má prostory a velké množství literatury se studovnou.¹⁹⁷ Objevil se také návrh přemístit do budovy muzea vědeckou knihovnu. Dne 12. 12. 1989 se sešla Rada JČKNV, která došla k závěru, že nejvhodnějším řešením bude začlenění Muzea dělnického revolučního hnutí jižních Čech do organizace Jihočeského muzea. To pak bylo potvrzeno i 18. prosince plenárním zasedáním s účinností od 1. ledna 1990.¹⁹⁸ A tak byla budova i se zaměstnanci včleněna do Jihočeského muzea. Na počátku roku 1990 pak plénum Jihočeského krajského národního výboru (JČKNV) rozhodlo o převedení zaměstnanců i budovy do struktury Státní vědecké knihovny s účinností od dubna 1990. Sbírky muzea byly v tomto procesu převzaty Jihočeským muzeem.¹⁹⁹ Státní vědecká knihovna pak 1. 10. 1990 zahájila provoz. Do budovy přesunuly půjčovnu, studovnu, regionální a hudební oddělení.²⁰⁰ Tím tak skončilo téměř 15leté fungování Muzea, které mělo pomáhat při výchově mladé i starší generace v duchu vědeckého světového názoru a upevnit jejich socialistické i třídní vědomí, prohlubovat hrdost na revoluční tradice kraje a dosažené úspěchy a také je navést k správnému chápaní rozhodující dějinné úlohy KSČ.

¹⁹⁷ Otevřeně k otevřenému dopisu, Jihočeská pravda, roč. 45, č. 295, 15.12.1989, str. 3.

¹⁹⁸ SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice, inv.č. 1, sig. I/1, k.1, f. 74.

¹⁹⁹ Jiří PETRÁŠ, *Výběrová edice pramenů k roku 1989 ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích*, České Budějovice 2018, str. 73.

²⁰⁰ Knihovna otvírá, Jihočeská pravda, roč. 46, č. 227, 28.8.1990, str. 3.

6 Závěr

Muzea se již od svých počátků podřizovala politickým a národním zájmům a stala se hojně využívaným nástrojem kulturní politiky KSČ. V rámci ní se komunistický režim snažil o ovládnutí všech aspektů kulturního života a zajistit, aby kultura byla vytvářena v souladu oficiální ideologií marxismu-leninismu. V období 1948-1989 byla utvářena podle marxisticko-leninských zásad a opírala se o principy stranickosti, ideovosti, lidovosti, demokratizace kultury a socialistického realismu. Strana považovala výchovu nového člověka za jeden z úkolů v rámci socialistické výstavby a o prolnutí kultury do každodenního života a vytvořit z pracujících tvůrce a aktéry kultury. Prostřednictvím prezentování minulosti se snažila přesvědčit obyvatele, že je jejich politika v souladu s národními dějinami a že konečným bodem se staly komunistické ideály. V 60. letech se ozývala kritika režimu podle sovětského modelu a docházelo k uvolňování v kultuře a během pražského jara pak došlo ke zrušení cenzury. Okupací vojsky varšavské smlouvy nastal konec reformního období a začalo období normalizace. Vláda Gustava Husáka během období normalizace směřovala směrem na navázání na vývoj socialistické kultury a společnosti. Usilovala o znovuoobnovení vedoucí úlohy komunistické strany a znovupraktikování principů socialistické kulturní politiky.

V socialistickém muzejnictvím bylo důležitým mezníkem vydání Zákona o muzeích a galeriích z roku 1959, jenž právně ustanovil definici, postavení a poslání muzeí a galerií. Během 60. let došlo také k ustanovení muzeologické katedry a celkově k zvědečtění práce. Činnost a směřování muzeí bylo pak řízeno a určováno prostřednictvím dokumentů nesoucí v názvech směry, výhledy či zásady a jiné. Byly koncipovány a vyhlášovány Kabinetem muzejní a vlastivědné práce, později přejmenovaném na Ústřední muzeologický kabinet, jenž spadal pod ministerstvo kultury. Během 70. a 80. let se v oblasti muzejnictví dbalo na dokumentaci a prezentaci současnosti a muzea získala významné postavení, protože měla vrátit lidem víru v socialistické hodnoty.

Stranická muzea svou činností plnila roli nositele kolektivní paměti. Byla prostorem, kde je paměť utvářena, kde skládá obrazy minulosti a vzniká za účelem dokumentování paměti a reprezentování národní minulosti. Proto se stala místy paměti. Komunistický režim kontroloval a manipuloval s pamětí, aby upevnil své postavení. Rozhodoval, co se má zapomenout, co zase připomenout. Propagoval vlastní narativ historie, v němž

komunistická strana zastávala pozici jediného původce pravdy a blahobytu. Instituce muzeí byly vnímány jako důležitý nástroj propagandy a vzdělávání, jež podporovaly oficiální ideologii komunistické strany a posilovaly loajalitu obyvatelstva k režimu. Stranická muzea byla úzce spjata s Komunistickou stranou Československa a sloužila k šíření její ideologie. Expozice seznamovaly veřejnost s dějinami dělnického hnutí a úspěchy socialismu. Po celou dobu měla stranická muzea jasnou činnost – dokumentovat výstavbu socialismu a shromažďovat materiály. Mezi stranická muzea řadím Muzeum Klementa Gottwalda vytvořené jako reakce na konec Výstavy dějin revolučních bojů, Muzeum V. I. Lenina, ale také Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech, které spadá pod definici stranického muzea.

Na začátku normalizace KSČ usilovala o potlačení reformních snah a znovuoobnovení vedoucí úlohy. Muzea nyní musela šířit ideologii, kterou bylo potřeba nově definovat. Proto po období reformního procesu do konce 80. let docházelo k zakládání nových muzeí, které představitelé režimu podporovali. Jedním z nich je i Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích, které vzniklo, aby podpořilo ideologii a plnilo výchovně-vzdělávací poslání. Cílem bylo upevnit socialistické a třídní vědomí pracujících a přispět k výchově socialistického člověka, podnitit je k vlastenectví a šíření myšlenek o dělnickém revolučním hnutí a jejich tradic.

Nápad na zřízení Muzea vyšel ze schůze předválečných členů komunistické strany a představitelů výborů v lednu 1971. Návrh byl přijat z jednoduchého důvodu – památník může tímto způsobem přispívat k formování třídního vědomí a stane se reakcí na poučení z krizového vývoje. Architektonickou podobu Památníků zpracoval tým okolo architekta Jana Maláta ze Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst. Stavba Památníku byla začleněna do Akce Z, tedy neplacené pracovní činnosti obyvatel, kdy se občané na ní nepodíleli jen brigádními pracemi, ale finančními obnosy. Pořádali sbírky, organizovali mimořádné směny, výtěžné a vypracované peníze pak posílali na konto „787-239“. Termín otevření Památníku stanovili nejdříve k 55. výročí vzniku Komunistické strany Československa, ale nakonec se usnesli, že by bylo vhodnější, otevřít Památník k 30. výročí osvobození Československa Rudou armádou. Vyhlášená výtvarná soutěž s tématem "Ze života a práce lidu jižních Čech" pak pomohla s uměleckým dotvořením interiéru muzea a komplexní realizace zajistil Národní podnik Výstavnictví.

Po schválení ideové směrnice předložené Evženem Schneiderem, pracovníci z Jihočeského muzea, okresních muzeí a Státního archivu společně se stážisty pracovali na shromažďování informací a materiálů pro libreto. Při zřizování stálé expozice Muzeum navazovalo styky s ostatními kulturními institucemi, bez nichž by Muzeum nezískalo sbírkové předměty, vyhotovené repliky, zpracovanou bibliografii, výtvarná díla a jiné. Stálá expozice byla rozdělena do tří tematických celků – Ve znamení revolučních tradic jižních Čech, Pod rudou vlajkou a Budovatelskou cestou – cestou svobodného rozvoje. Pod nimi se nacházelo celkem 14 sálů, počínaje husitstvím, přes vznik dělnické třídy a jeho rozvoji, zabývaly se i Velkou říjnovou socialistickou revolucí, hospodářskou krizí, 2. světovou válkou a role dělnické třídy a KSČ, příjezdem Rudé armády do Čech, socialistickou přestavbou a výstavbou společnosti, lety 1945-1948, industrializací a kolektivizací, životní a kulturní úroveň obyvatel a poslední sál byl věnován průkopníkům socialismu a internacionální družby, kde zdůrazňovali potřebu prohlubování vzájemných vztahů.

Muzeum bylo od začátku budováno podle Zásad rozvoje českého muzejnictví, kdy se mělo zapojit do politických aktivit a klást důraz na spolupráci s kulturními institucemi, což splnilo. Původně MDRH mělo být součástí Jihočeského muzea, ale nakonec podle zákona o muzeích a galeriích z roku 1959 sloužilo jako specializované muzeum, které bylo řízeno odborem kultury Jihočeského krajského národního výboru. Funkce muzea byla následující – expoziční, výchovně-vzdělávací, sbírková a dokumentační, výstavní, odborně poradenská a ediční. V muzeu se i nacházel archiv, knihovna, depozitář sbírek, badatelna, studovna a místnosti pro sociální zařízení a pět pracoven. Na konci roku 1974 pak byl oficiálně schválen definitivní název památníku na Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech.

Slavnostního otevření 10. května 1975 se účastnila delegace v čele s předsedou vlády Lubomírem Štrougalem. Po proslovech, uložení památních prstí, odehrání písní, předseda vlády přestříhl slavnostní pásku a proběhla návštěva muzea. Po skončení otevřací doby se odehrála oslava v Kulturním domě (dnes Metropol) a souběžně s tím pak i ohňostroj určený k zakončení akcí k 30. výročí osvobození Rudou armádou. Během 70. a 80. let se činnost muzea orientovala na vytváření krátkodobých výstav, jako např. Ženy v boji za socialismu, mimo ně se pořádaly přednášky, hudební pořady a literární večery, vzdělávací cykly přibližující slavné osobnosti nejen regionální, ale i celostátní. Chtěli zde i vytvořit novou tradici, a to slavnostní předávání občanských

průkazů nebo výučních listů. Muzeum plnilo reprezentativní funkci, proto se stávalo cílem zahraničních delegátů ze spřátelených zemí. Muzeum navštívil i Vladimír Remek, jenž do pamětní knihy napsal poděkování a přiložil svou fotografii s podpisem. Po listopadových událostech z roku 1989 se nabízela otázka, co bude s budovou muzea. Nejdříve byla svěřena Jihočeskému muzeu do svého užívání, nakonec bylo rozhodnuto o převzetí Státní vědeckou knihovnou a sbírky převzalo Jihočeské muzeum. Knihovna pak v říjnu 1990 zahájila provoz, která dodnes funguje.

Na případu Muzea dělnického revolučního hnutí jižních Čech můžeme vidět několik obecných tendencí doby normalizace. Režim přikládal důležitou roli připomínání dělnických hnutí a tradic a také úspěchům socialismu, protože se obával, že lidé ztrácejí víru v socialismu, a proto považoval muzejní instituce za důležité nástroje, které prostřednictvím expozic mohou víru navrátit. Stálá expozice MDRH je dokladem modelování národních dějin od husitských tradic jakožto regionálního charakteru až do úspěchů socialistické výstavby. Takto se režim snažil vytvářet a přetvářet kolektivní paměť, jenž měla produkovat kolektivní identity podporující oficiální režimní linii. Muzeum, jakožto obecný příklad přední paměťové instituce, pro to bylo více než vhodné. Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech navíc představuje významný doklad dobové architektury, protože se jednalo o novostavbu, kterou zpracoval kolektiv z SÚRPMO, jenž se přímo zaměřoval na řešení rekonstrukcí či nových objektů historických jader měst. Přestože se ale jednalo o muzeum velmi mladé, činnost byla okamžitě po změně režimu přerušena, neboť z pohledu porevolučních elit a veřejnosti bylo vnímáno jako čistě ideologické.

7 Zdroje

7.1 Archivní materiály

SOA v Třeboni, fond MDRH České Budějovice

Fond JKNV České Budějovice – inv.č. 1578, sig. 403, k.843, f. 2-4.

7.2 Dobová periodika

Jihočeská pravda

Muzejní a vlastivědná práce

Rudé právo

7.3 Dobové publikace

BERÁNEK, Karel, *Uskutečňování závěrů XV. sjezdu KSČ v oblasti rozvoje kultury a umění v Praze: zpráva předsednictva MV KSČ přednesená na plenárním zasedání MV KSČ 3. března 1977* Karlem Beránkem, Praha 1978

BRABEC, Václav, *Budování socialistického Československa*, Praha 1986

BRŮŽ, Miloslav, *Ve znamení avantgardy, ohlas zápasů KSČ v kultuře našich národů 1918-1988*, Praha 1989

BRŮŽEK, Miloslav, *Kultura v revolučních přeměnách společnosti 1945-1976*, Praha 1978

DOBIÁŠ, František – MĚCHUROVÁ Albína, *Výstavnictví, n. p. Praha v československé výstavní tvorbě: 1947-1987*, Praha 1987

Fakta z dějin dělnického a komunistického hnutí v jižních Čechách. České Budějovice 1989

JANÁK, Dušan, *Dokumentace dělnického hnutí a KSČ v ČSR*, Praha 1986

JEŽEK, Alexandr – PEREMSKÝ, Milan, *Muzeum Vladimíra Iljiče Lenina v Praze*, Praha 1983

KOVÁŘ, Miloslav, *Rozvoj kultury v Československu v letech socialistické výstavby*, Praha 1978

KOVÁŘ, Miloslav, *Únor 1948 a rozvoj kultury v Československu*, Praha 1988

RUMJANCEV, Aleksej Matvejevič, ed., *Slovník vědeckého komunismu*, Praha 1978

SCHNEIDER, Evžen – KULÍŘ, Vratislav, *Koncepce dlouhodobého rozvoje muzeí a památníků Jihočeského kraje: základní materiály*, České Budějovice 1975

SCHNEIDER, Evžen, *Stručný průvodce expozicí Muzea dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích*, České Budějovice 1975

STOKLASA, František, *Komplexní rozvoj kultury jako zákonitost výstavby rozvinutého socialismu*, Praha 1979

ŠPĚT, Jiří, *Formování a rozvoj socialistického muzejnictví (1945-1985)*, Praha 1988
VLČEK Václav, *K vývoji českého muzejnictví*, Praha 1970

ZÁLOHA, Jiří, ed. *Jak jsme budovali Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech v Českých Budějovicích*. České Budějovice 1975.

7.4 Dobové dokumenty

100/1960 Sb., Ústavní zákon ze dne 11. července 1960, Ústava Československé socialistické republiky. Dostupné na https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html

Akční program KSČ, 5.4.1968, dostupné online na <http://www.csds.cz/cs/g6/4717-DS.html>

Košický vládní program

Programové prohlášení vlády, 8.7.1946, str. 16. Dostupné online na <https://vlada.gov.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/klement-gottwald-1/ppv-1946-1948-gottwald1.pdf>

Rezoluce XIII. sjezdu KSČ k naléhavým otázkám dalšího rozvoje socialistické kultury. Praha 1967

Sbírka zákonů Republiky československé, částka 22, vydáno dne 25.7.1959

Sborník materiálů z pracovní konference Svazu českých muzeí v Teplicích 7. -12. července 1957. Ústí n. Labem 1958

Sjezd národní kultury 1948, sbírka dokumentů. Kouřil, M. 1. vyd. Praha: Orbis, 1948

7.5 Použitá literatura

ARNDT, Tereza – MELICHAR, Bohumil – PÝCHA, Čeněk ed., *13 objektů z (ne)šťastného muzea*, Praha 2022

ASSMANN, Jan, *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*, Praha 2001

DEJMEK, Jindřich a kol., *Československo, Dějiny státu*, Praha 2018

ERBANOVÁ, Eva, *Architektura 20. století v jižních Čechách: čeho si ceníme na cenných stavbách*, České Budějovice 2023

FORST, Vladimír a kol, *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/I. H-J.* Praha 1993

HALBWACHS, Maurice, *Kolektivní paměť*, Praha 2009

JAREŠ, Jakub – PÝCHA Čeněk – SIXTA Václav ed., *Jak vystavujeme soudobé dějiny: muzeum v diskuzi*, Praha 2020

JIRÁSEK, Zdeněk – KORBELÁŘOVÁ, Irena – ŽÁČEK, Rudolf, *České muzejnictví pod vlivem politických změn po roce 1945*. In *Muzea v procesu transformace*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004.

KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1945-1948*, Praha 1991

KNAPÍK, Jiří, *V zajetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006.

KOLÁŘ, Pavel – PULLMAN, Michal, *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*, Praha 2016

KOVÁŘ, Daniel et al., *Slavné stavby Českých Budějovic*, Praha 2016

KRÖMER, Tomáš – URBÁŠKOVÁ, Dana – ZAPLETAL, Miloš, *Dějiny českého muzejnictví*, Opava 2018.

KUSÁK, Alexej, *Kultura a politika v Československu 1945-1956*. Praha 1998

MASLOWSKI, Nicolas a kol., *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*, Praha 2014

MASLOWSKI, Nicolas, *Politika paměti: Mezi minulostí a přítomností* in *Slovak Journal of Political Sciences*, Volume 13, 2013, No. 4,

MERVART, Jan, *Kultura v karanténě*, Praha 2015

NORA, Pierre, *Mezi pamětí a historií: problematika míst*. Cahiers du CEFRES. N° 10, *Antologie francouzských společenských věd : Město* (ed. Françoise Mayer, Alban Bensa, Václav Hubinger). Dostupné online na: https://www.cefres.cz/IMG/pdf/nora_1996_mezi_pameti_historii.pdf

PETIŠKOVÁ, Tereza, *Československý socialistický realismus 1948-1958*. Praha 2002

PETRÁŠ, Jiří, *Výběrová edice pramenů k roku 1989 ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích*, České Budějovice 2018

RATAJ, Jan – HOUDA, Přemysl, *Československo v proměnách komunistického režimu*, Praha 2010

RYCHLÍK, Jan, *Československo v období socialismu 1945-1989*, Praha 2020

TÁBORSKÝ, Ondřej, *Dějiny podle plánu. Politika dějin a paměti v normalizačním muzejnictví* in ŠUSTROVÁ, Radka, ed. a HÉDLOVÁ, Luba, ed. *Česká paměť: národ, dějiny a místa paměti*, Praha 2014

TOTHOVÁ, Jolana – KAVKA, Tomáš, *Zrod a místo stranických muzeí po roce 1948 s ohledem na fondy Muzea Klementa Gottwalda* in Daniel HUPKO, Luděk BENEŠ (eds.). *Dokumentácia „osmičkových“ výročí v slovenských a českých múzeách*. Banská Bystrica 2018, str. 344-367.

7.6 Závěrečné práce

DOHNALOVÁ, Kristýna. *Muzea jako místa paměti a nostalgie: Obraz socialismu a každodennosti v ČSSR a NDR*. Diplomová práce, vedoucí Zelená, Alena. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra německých a rakouských studií, 2022

DOUŠA, Pavel, *Organizace českého muzejnictví 1945-1989*. Autoreferát dizertační práce (Ph.D.), Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, Opava 2005

DOUŠA, Pavel: *Organizace českého muzejnictví 1945-1989*. Opava, 2005. Disertační práce. Slezská univerzita v Opavě. Filozoficko-přírodovědecká fakulta.

Mgr. Otakar KIRSCH, Ph.D., *Mezi teorií, praxí a ideologií. K vývoji speciálních muzeologií v českých zemích v letech 1948 –1989*. Brno 2020. Habilitační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav.

TUČEK, Jan. *Paměť – dějiny – politiky paměti*. Dizertační práce, vedoucí Horský, Jan. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Doktorský program Integrované studium člověka – obecká antropologie, 2021

VESELÁ, Kateřina, *Metoda polyekran a její využití ve vlastním audiovizuálním díle* [online]. JAMU v Brně, Divadelní fakulta, 2019. Bakalářská práce

ŽENÍŠKOVÁ, Anna, *Monumentální sochařská tvorba Jarmily Malátové na jihu Čech*. Č. Budějovice, 2017. bakalářská práce (Bc.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Filozofická fakulta

8 Přílohy



Dobová fotografie Muzea dělnického revolučního hnutí jižních Čech

SOA v Třeboní – oddělení České Budějovice, inv.č. 22, sig. IV/9, k. 7, f. 12.



Předseda vlády Lubomír Štrougal přestřihuje pásku

SOA v Třeboni – oddělení České Budějovice, inv.č. 70, sig. VIII/e2, k.12, f. 32.



Sál č. 1 s názvem Odrazem husitského revolučního hnutí a antifeudálních lidových bojů
v dělnickém hnutí

SOA v Třeboni – oddělení České Budějovice, inv.č. 22, sig. IV/9, k. 7, f. 5.



Dnešní podoba bývalé budovy Muzea, v níž sídlí Jihočeská vědecká knihovna. Na fotografii je přístavba knihovny, která zamezila vchod Muzea. V současnosti vedle přístavby knihovny je umístěn velký balvan – jediná připomínka MDRH.

Fotografie autorky